

BORBE JEDINICA 11. KORPUSA U PERIODU
FEBRUAR-APRIL 1944. GODINE

*Borbe 13. divizije uz komunikaciju
Brinje—Senj—Novi (februar—mart 1944. godine)*

Nakon ulaska neprijatelja u Otočac, 7. februara, Stab 11. korpusa izdao je direktivnu zapovjest kojom je 3. brigadi 13. divizije naređeno da sa po jednim bataljonom bude u selima Škare—Podum, Dabar, Doljani—Zalužnica, s tim da kontroliše pravce koji iz Otočca, Brinja i Jezerana izvode prema prostoru razmještaja 3. brigade. Treći bataljon te brigade, koji je u to vrijeme bio zapadno od Brinja, dobio je zadatak da pređe u rajon Vrhovina, gdje će se kao korpusna rezerva neko vrijeme odmarati. (Ovaj bataljon sticajem događaja stigao je u rajon Plitvičkih jezera tek 1. marta). Naročitu pažnju 3. brigada trebala je da posveti obrani pravaca Otočac—Dabar i Otočac—Vrhovine. U operativnom pogledu ona je stavljena pod komandu Štaba 35. divizije. Bataljon PPK (Protiv pete kolone) zadržan je i dalje u Zalužnici. Glavnini 13. divizije (1. i 2. brigada) direktiva je stavila u zadatak da djeluje protiv neprijatelja na komunikaciji Jezerane—Brinje—Senj—Novi.¹

Poslije ovladavanja pravcem Ogulin—Brinje—Senj—Novi i pravcem Žuta Lokva—Otočac, njemačka 392. legionarska divizija počela je da utvrđuje i obezbjeđuje ključne tačke na tom pravcu. Gorski kotar bio je većim dijelom slobodan. Otoke Rab i Pag kontrolisale su jedinice 2. pomorskog obalnog sektora, a na Krku je formirana udarna grupa od 50 boraca.

Komanda 392. legionarske divizije znala je da joj je put Ogulin—Senj najugroženiji na odsjeku između

¹ Zbornik, tom V, knj. 24, dok. br. 23.

Brinja i prijevoja Vratnik na Velebitu, zbog prisustva glavnih snaga 13. divizije na sektoru Tužević—Krivi Put—Gornji kraj, pa je zato prvi veći napad usmjerila na taj sektor. U koncentričnom napadu koji je počeo 9. februara, učestvovao su 2. bataljon 847. puka iz rajona Senja, preko Krivog Puta i Alana, 3. bataljon toga puka iz rejona Prokika i Žute Lokve pravcem Župan Dol—Krivi Put, i 3. bataljon 846. puka iz rejona Križpolja preko Kamenice ka Tuževiću.

Tri bataljona 1. brigade pokretnom obranom zadržavala su nastupanje neprijatelja i nanosila mu gubitke. Neprijatelj je prvog dana borbe napredovao do Tuževića. Idućeg dana protunapadom dvaju bataljona 1. brigade i dijela 2. brigade (koja je, upravo, stigla iz Lipica u Gostovo Polje), Tužević je bio povraćen, ali noćnim napadom legionara bio je opet izgubljen. Borbe oko Tuževića nastavljene su i 11. februara, da bi zbog snažne mečave 12. februara bile nakratko obustavljene s obje strane. Snažnim protunapadom jedinica 13. divizije neprijatelj je 13. februara prinuđen na povlačenje u polazne baze, te nije ostvario svoj cilj da opkoli i uništi partizanske jedinice na tom sektoru.

U sjeverozapadnom dijelu Gorskog kotara nije do 20. februara bilo većih borbi. Jedan ispad neprijatelja iz Zlobina ka Mrzlim Vodicama 8. februara, uspješno je odbio JL bataljon 2. odreda.

Glavni štab NOV i PO Hrvatske izvršio je početkom 1944. godine analizu taktičkih postupaka njemačkih jedinica u borbama protiv partizana. Tom analizom došao je do zaključka da se jedinice NOVJ, koje su u prvoj polovini rata vodile borbe protiv talijanskih okupacionih snaga, sada sporo prilagođavaju drugačijoj taktici njemačkih jedinica, zbog čega su jedinice 13. divizije pretrpile više iznenađenja i neuspjeha. Da bi se to u narednim borbama izbjeglo GŠ Hrvatske je, 14. februara, uputio Stabu 13. divizije taktičko uputstvo u kome je ukazao kako da se izbjegnju slabosti ispoljene u borbama vođenim u protekla dva mjeseca. U uputstvu je istaknuto da je neprijatelj uspjevao da postigne iznenađenje ili brzim prodorima u dubinu rasporeda partizanskih snaga

i ka mjestima gdje su bili štabovi brigada i divizije, ili, pak, širokim obuhvatima i obilascima, preko zemljišta koje je izgledalo teško prohodno ili neprohodno, pa se tako pojaviti u pozadini jedinica, vezujući pažnju štabova demonstrativnim napadima is fronta. Iznenadjenja se moraju izbjeći većom budnošću štabova i jedinica i boljom procjenom situacije.²

Posle borbi na sektoru Tuževića, u Gorskom kotaru je nastupilo osmodnevno zatišje uzrokovano vrlo niskim temperaturama i visokim snijegom, a i premorenošću jedinica 13. divizije. Referent saniteta 11. korpusa piše 0 stanju u 13. diviziji: »Fizička kondicija boraca se u posljednje vrijeme znatno pogoršala. Hrana, koja je već po tablici slijedovanja nisko odmjerena, smanjila se je još više, kad je u prvoj polovini mjeseca februara zapao duboki snijeg i spriječio redovito dopremanje hrane do jedinica na položajima. Veći dio boraca 13. divizije bio je bez kruha oko 20 dana. Bilo je slučajeva da su se za hranu prodavali vojnički predmeti. Uslijed jednolične ishrane mnogi su borci dobivali proljeve, pa tako izgubili potrebne kalorije i postali još manje otporni prema studeni. U pomenutoj diviziji umrlo je od studeni i smrzavanja oko 20 drugova (tačnih podataka još nema-mo), oko 70 drugova boluje od smrzotina lakšeg stepena. Pored toga liječi se 150 ljudi zbog opće tjelesne slabosti i iscrpljenosti«.

Nestašica hrane na prostoru Drežnice i Gornjeg kraja izazvana je čestim neprijateljevim upadima, pljačkom i paljevinom sela u toku zime, te dužim baziranjem jedinica 13. divizije u tom dijelu Gorskog kotara. Daljnje zadržavanje većih jedinica u tom kraju bilo je zbog toga neodrživo. Štab 13. divizije zatražio je od Štaba korpusa odobrenje da 2. brigada, koja je bila u najtežem stanju, bude prebačena na područje između Delnica, Skrada i Vrbovskog, gdje se pomoć u hrani mogla dobiti i sa Korduna, a uvjeti za odmor i oporavak bih su pogodniji.

² Zbornik, tom V, !knj. 24, dok. tor. 52 i AVII, k. IH ,br. reg. 16—4/1.

Druga brigada prikupila se 21. februara u Drežnici. Njen 4. bataljon upućen je iz Drežnice u Hrvatsko primorje na položaje iznad Novog, a ostale jedinice izvršile su kratke pripreme za veliki marš započet već sjutradan preko Kapele, pravcem, Drežnica—Jasenak—Mrkopalj. Marš od Drežnice do Jasenka protekao je bez velikih teškoća. Kada je kolona zašla u više predjele Velike Kapele, kroz masiv Bjelolasice, bilo je sve teže kretati se strmim dijelovima planinskog puta, po dubokom snijegu i vrlo oštroj studeni. Konji i mule pod teretom mitraljeza, minobacača i municije nisu izdržali napor i studen, pa su padah pored prtine. Teret su preuzimali borci i starješine na svoja leđa. Na čelu kolone išli su jači borci, sa skijama i krpjama, a na začelju zaprege sa saonama. Kretanje se odvijalo sve teže i sporije. Kada je kolona izbila na Matiča poljanu, zaravan na visini preko 1.000 metara, od studeni i umora borci su počeli padati, zahvaćeni i halucinacijama zbog izgladnjelosti. Fizički jači borci i starješine, kao i posebno formirane brze grupe skijaša, pružah su pomoć koliko su mogli, ali je, pored svega, na zaleđenoj i burom šibanoj Matiča poljani ostalo 20 smrznutih partizana 2. brigade. Do Mrkoplja promrzlo je, što lakše što teže, još preko 50 partizana, a preko 100 boraca oboljelo je od bronhijalnih i drugih oboljenja. Poslije odmora u Mrkoplju 2. brigada se rasporedila u mjesta: Ravna Gora, Kupljak, Skrad i Mrkopalj.³

Stab 1. brigade sa svoja dva bataljona (Drugim i Trećim) i 3. bataljonom 3. brigade, koji mu je do 1. marta bio potčinjen, bio je na prosto™ Gornjeg kraja orijentisan prema cesti Brinje—Žuta Lokva—Senj—Novi. Te snage napale su 22. februara dijelove njemačke 392. divizije koji su pravih ispade na slobodni teritorij iz Križpolja ka Kamenici i iz Žute Lokve ka Župan Dolu. Dva bataljona 1. brigade postavila su 23. februara zasedu na cesti Prokike—Župan Dol. Naišla je jedna četa legionara, kojoj su naneseni gubitci, zbog čega se u ne-redu povukla u Prokike. Odbijen je (25. februara) i je-

²¹⁶ Zbornik, tom V, knj. 26, dok. br. 146.

dan ispad dijelova njemačkog 846. puka s linije Brinje—Križpolje ka Kamenici. Prvi bataljon 1. brigade bio je do kraja februara na prostoru Gomirja. po zadatku da zatvara pravac Ogulin—Vrbovsko.

Jedinice 13. divizije raspoređene prema Rijeci, Kraljevici, Crikvenici i Novom Vinodolskom (4. bataljon 1. brigade i 2. odred i 4. bataljon 2. brigade) bile su u posljednjoj dekadi februara vrlo aktivne. Neprijatelj je 22. februara napustio Zlobin i Plaše i uputio se prema Sušaku. Drugi bataljon 2. odreda zaposjeo je napuštena uporišta, a noću 22/23. februara 4. bataljon 1. brigade napao je posadu u Hreljinu i potisnuo je prema Sušaku, a zatim zauzeo i selo Križišće. Iste noći 1. bataljon 2. odreda napao je neprijateljevu posadu na aerodromu na Grobničkom polju, a manji dio snaga tog bataljona izvršio je prepad na posadu u Krasnici, gdje je zarobio 8 neprijateljevih vojnika. Prvi bataljon blokirao je posadu na aerodromu, ali se kasnije, pod pritiskom pojačanja iz Sušaka, povukao na položaje na padinama Kamenjaka. U akciji 23. februara 2. odred zajedno sa 4. bataljonom 1. brigade nanio je neprijatelju znatne gubitke — 40 poginulih i 8 zarobljenih, dok su se tri neprijateljeva vojnika sama predala.

Drugog dana, tj. 24. februara, dočekale su 2. bataljon 2. odreda i 4. bataljon 1. brigade neprijateljeve snage od oko 750 vojnika⁴ na položajima Križišće, Hreljin i Plaše. Žestoka borba, koja je trajala cijelog dana, a u kojoj je neprijatelj imao jaku artiljerijsku podršku s brodova iz Bakarskog zaljeva, završena je tako da su Nijemci ponovno ovladah Plasama i Zlobinom, ali su pretrpjeli osjetne gubitke. Poslije kraćeg odmora u Zlobinu, iste snage ujutro 25. februara produžile operaciju preko selâ Brda i Benkovca za Fužine prema Liču, dok se jedna kolona odvojila vrhom planine Tuhobić. Međutim, 2. odred i jedan bataljon 1. brigade nisu se dah obmanuti da budu zaobiđeni, već su dočekali spremni neprijatelja na svim pravcima kojima je pokušao ma-

⁴ Dijelovi 314. puka turkeštanske 162. divizije.

nevar, nanijeli mu osjetne gubitke i natjerali ga na povlačenje prema svojim uporištima.

Prvi bataljon 2. odreda na sektoru Gornje Jelenje—Skrebutnjak dočekaao je 26. februara kolonu od oko 200 pripadnika turkeštanske 126. divizije koja je krenula prema Mrzlim Vodicama. Nakon četvorosatne borbe neprijatelj je, uz gubitke od 6 mrtvih i 4 ranjena oduštao od svoje namjere i vratio se na Grobničko polje'.

Jedinice i udarne grupe 2. odreda silazile su i u neposrednu blizinu i na periferiju Sušaka i Rijeke, gdje su u zasjedama, prepadima i napadima, uništavali neprijateljevu živu silu, zarobljavale vojnike i oficire i uništavale mu tehnička sredstva i postrojenja. Vrlo velika je vrijednost aktivnosti 2. odreda u tome što je u stalnim borbenim akcijama održavao političke kontakte sa stanovništvom kotara Sušak i Kastav, i što je bio oslonac za prihvaćanje dobrovoljaca iz gradova, te što je provodio mobilizaciju na tom području.

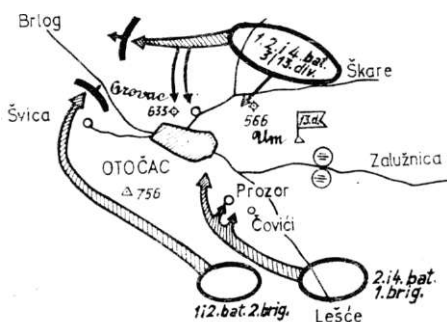
Početak marta raspored jedinica 13. divizije je slijedeći: 1. brigada imala je na sektoru Gornjeg kraja svoja tri bataljona (pošto je 1. bataljon 1. odreda smješten u 1. bataljon u Gomirju), a njen 4. bataljon premješten je sa odsjeka prema Crikvenici na odsjek prema Novom Vinodolskom. Tako je ova brigada bila prikupljenija, pa je njenom štabu bilo olakšano komandovanje. Prvi bataljon 2. brigade pomaknut je s položaja prema Novom Vinodolskom nešto južnije i raspoređen u sela Alan i Krivi Put. Taj bataljon stavljen je privremeno pod komandu Štaba 1. brigade.

Prvi odred 13. divizije imao je jedan bataljon sjeverno od Ogulina, a jedan u Jasenku da bi zatvarao pravac Ogulin—Drežnica. Pravac Jezerane—Drežnica zatvarala je Drežnička teritorijalna četa.

Drugi odred (dva bataljona) ostao je i dalje prema Rijeci i Kraljevici, a jedan bataljon 2. brigade raspoređen je u Fužine, kao njegova rezerva.

U prvoj polovici marta 1944. godine u Gorskom kotaru vladalo je veliko nevrijeme, tako da ni jedinice

⁵ Zbornik, tom V, knj. 25, dok. br. 4 i knj. 24, dok. br. 99 i 105.

Shema napada 24. marta

13. divizije, a ni neprijateljeve snage nisu poduzimale nikakve veće borbene akcije. Neprijatelj je, tek, u dva navrata, pokušao ući u obližnja sela Gornjeg kraja, ali su ga odbile jedinice 1. brigade. Težište aktivnosti prebačeno je na primorski pojas u kojem je svakodnevno aktiviran 847. puk 392. divizije, a nešto življi bio je i 314. puk 162. divizije.

Tako su 2. i 3. bataljon njemačkog 847. puka od pravca Senja i Novog Vinodolskog 3. marta u zoru krenula u dvije kolone koncentrično prema Krivom Putu, a djelimično i prema selu Alanu. Namjera tih snaga bila je da odbace 4. bataljon 1. brigade i 1. bataljon 2. brigade od ceste Senj—Novi, zaposjednu spomenuti rejon, osiguraju saobraćaj uz obalu Jadrana, a ujedno da stvore oslonac za operacije u proljeće na 1. brigadu u Gornjem kraju. Međutim, zbog dobre obrane ta dva bataljona, neprijatelj se morao vratiti na polazne položaje. Ah, Stab 392. divizije naredio je da se sutradan ponovi napad i da se izvrši postavljeni zadatak. Plan je nešto izmijenjen. Cilj mu je sada veći — da potisne 1. brigadu iz Gornjeg kraja. Drugi bataljon 847. puka dobio je zadatak da se pomakne udesno od pravca Krivi Put i da preko Primorskog Veljuna izbije na planinu Rotovac (k. 923). On je imao zadatak da izbjegne sukob sa snagama s kojima se borio prethodnog dana. Iz rejona Križpolje prema Vodoteču i Tuževiću napadao je 3. bataljon

njemačkog 846. puka. Snage iz Novog Vinodolskog frontalno su napadale prema Ledenicama i Krmpotama, kako bi vezale što više za sebe. Stab 1. brigade, koji se nalazio u Tuževiću, uočio je da je namjera neprijatelja da ovlada planinom Ritavac, pa je zbog toga orijentirao na taj pravac glavninu svojih snaga koje su natjerale neprijatelja na paničan bijeg prema Senju. Neprijatelj je ostavio na bojištu 25 poginulih legionara, dok je 1. brigada imala samo 3 poginula borca.

U toku 7. marta dijelovi 314. puka 162. divizije napustili su Zlobin i Plaše i otišli u pravcu Sušaka. O tome je bio obavješten Stab 2. odreda dan ranije, pa je upozorio svoj 2. bataljon i 2. bataljon 2. brigade da paze na pokrete neprijatelja i da ga tuku u povlačenju. Brzom intervencijom ta dva bataljona zaplijenjeno je dosta intendantske opreme. U nastupanju ta dva bataljona protjerala su manje snage i iz Hreljina i Križišća. Narednog dana neprijateljeve snage od oko 300 vojnika iz pravca Sušaka pokušale su da odbace 2. odred s položaja Plasa. Ali zbog dobro organizirane obrane 2. odreda, neprijatelj se povukao prema Sušaku, izgubivši u borbi 18 vojnika i više ranjenih. Neprijatelj je sjutradan (9. marta) pokušao ovladati Plasama, ali nije uspio. Tek 10. marta njemu je uspjelo da uz upotrebu mnogo jačih snaga odbaci 2. odred od Plasa i da zaposjedne svoja ranija uporišta — Plaše i Zlobin.

Jače snage njemačkog 847. puka iz Senja krenule su 13. marta u akciju prema Krivom Putu. Četvrti bataljon 1. brigade dočekao ih je i primorao da se povuku u Senj.

Ove akcije kao i buduća nastojanja 392. legionarske divizije da odbaci snage 13. divizije dalje od morske obale i da osigura saobraćajnicu Senj—Brinje—Ogulin bih su usko povezani za pitanje organizacije protudesantne obrane. To tim više što je proljeće bilo na pragu, a solidnija organizacija obrane morske obale na sjevernom dijelu Hrvatskog primorja nije bila osigurana. Na brzinu pripremane i rastrgano provođenje operacije dijelova 392. divizije u ovom periodu, pokazuju da je neprijatelj potcjenjivao snage NOVJ na tome sektoru,

kao i da su jedinice 13. divizije postajale sve uspješnije i snalažljivije u borbama protiv pokušaja neprijatelja da stavi pod čvršću kontrolu primorski pojas između Rijeke i Senja.

Da bi i na Kvarnerskim otocima oformili liniju obrane od invazije saveznika iz Italije, dijelovi 847. puka posjeli su u martu otok Rab, a dio 9. ustaške bojne otok Pag, i utvrdili ih kao dio linije Pag—Lošinj—Pula. U martu je, zatim, izvršeno polaganje dubinskih i površinskih mina.⁶

Međutim, protudesantna obrana Hrvatskog primorja nije imala nikakve realne osnove sve dok je 13. divizija bila na području Gorskog kotara i sjeverozapadnog dijela Like. To je uočila i Komanda njemačke 392. divizije, ali ni ona nije imala dovoljno vlastitih snaga da poduzme bilo kakve korake koji bi poboljšali stanje. Viša komanda, također bila je nemoćna jer su joj trupe bile potrebne i na drugim područjima.

U izveštaju Štaba 11. korpusa od 12. marta 1944. godine o uspjesima u borbi jedinica 13. divizije, kaže se: »Jedinice 13. divizije pokazale su veliki ofenzivni duh i u stalnim prepadima na komunikacijama nanose neprijatelju velike gubitke. Upade na slobodan dio Gorskog kotara s uspjehom odbijaju«. ⁷

⁶ U martu 1944. izvršeno je polaganje dubinskih i površinskih mina ispred luka Trst, Rijeka i Sušak. Istodobno su bila zatvorena velika i mala Kvarnerska vrata sa po dva reda površinskih, i jednim redom dubinskih mina na 8 metara dubine (AVII, k. 571B, br. reg. 5/5). Također, Nijemci su poduzeli opsežne mjere priprema za rušenje obalnih i lučkih postrojenja i objekata, centara veza, saobraćajnih objekata i čvorišta, te uništavanje privrednih potencijala u cjelini. Za slučaj invazije zapadnih saveznika predviđeni su pravci povlačenja, linije na kojima bi trebalo pružiti otpor, kada i koje objekte bi trebalo porušiti. U vezi s tim stvoreni su planovi rada i predviđeni zadaci pojedinih jedinica u odnosu prema snagama NOV I POH u neposrednoj zaleđini (AVII, k. 571B, br. reg. 3/5 i 28/5).

⁷ Zbornik, tom V, knj. 25, dok. br. 32 i 127.

*Borbe 35. divizije u Lici (februar—mart 1944) *

Odmah poslije formiranja (početkom februara) na osnovu direktive Štaba 11. korpusa, Štab 35. divizije izradio je plan operacija u kojem je na prvo mjesto stavio ofenzivne akcije glavninom snaga protiv grupe Zapoli, oko Gospića i na liniji Bihać—Srb. Za dještvo kod Gospića imao je na raspolaganju 1. i 2. brigadu i artiljerijski divizion. Protiv uporišta neprijatelja na komunikaciji Bihać—Srb dještvovali su i dalje Lički NOP odred i 3. brigada 19. divizije. Za zaštitu slobodnog teritorija sa sjevera, služili su 3. brigada 13. divizije, bataljon PPK i 1. bataljon Plaščanskog NOP odreda.

Šituacija na susjednim sektorima, naročito u Gorskom kotaru i u sjevernoj Dalmaciji, bila je početkom februara burnija nego u Lici, pa je znatno uticala na provođenje operativnih planova Štaba 35. divizije.

Poslije prodora njemačke 114. divizije kroz Liku (10—20. januara), neprijatelj nije uspio da održi pod kontrolom osnovnu ličku komunikaciju Knin — Gračac — Gospić — Otočac — Brinje, koja je povezivala sjevernu Dalmaciju i unski pravac s pravcem Ogulin — Brinje — Senj. Ustaške snage grupe *Zapoli* bile su za to nedovoljne, jer su prisiljene da se brane, u širem rejonu Gospića i na pravcu Gospić — Karlobag, koji je toj grupi bio jedina relativno sigurna veza s okupatorovim snagama. Zato je držanje grupe *Zapoli* pod kontrolom i spriječavanje njenog povezivanja sa snagama 392. divizije u sjevernom, a sa snagama 1. brdske divizije u južnom dijelu Like, bio glavni zadatak 35. divizije.

U prvoj polovici februara 1. brdska divizija⁸ i 92. motorizovani puk uspjeli su da ih sjeverne Dalmacije potisnu u Liku 19. diviziju i 13. brigadu 9. divizije. U sjevernoj Dalmaciji ostala je Grupa sjevernodalmatinskih odreda, dok se Zadarski odred povukao na južne padine Velebita. Na taj način njemačke snage potpuno su ovladale obalnim pojasom u sjevernoj Dalmaciji, ali nisu uspjele da zadaju jači udarac jedinicama 19. divizije i 13. brigadi 9. divizije. Posjedanjem obalnog pojasa Dalma-

²¹⁶ Zbornik, tom V, knj. 26, dok. br. 146.

cije i Hrvatskog primorja završene su zimske ofenzivne operacije njemačke 2. oklopne armije.

Cijeneći novu situaciju oko Gospića, do koje je došlo prebacivanjem 34. ustaške bojne iz Metka u Perušić, Štab 35. divizije zaključio je prvih dana februara da je posada u Bilaju trenutačno najslabija točka u obrambenom sistemu grupe Zapoli, pa je donio odluku da glavninom snaga Divizije napadne i likvidira ovu posadu koju su sačinjavali: 2. bojna 15. pješadijskog puka, jedna četa žandarma i 1. vod 3. tenkovske satnije PTS. Težište obrane bilo je na Bilajskoj gradini (k. 638), a sistem uređenih položaja za obranu obuhvatao je još dio sela oko crkve, Srednju bilajsku glavicu (k. 657), željeznički most na rijeci Lici i cestovni most u Bilajskom Novom Selu.⁹

Pošto je glavnina 19. divizije 6. februara ubačena u južnu Liku, preuzela je zadatke koje je izvršavala njena 3. brigada. Štab 35. divizije iskoristio je i tu brigadu za predstojeću akciju kod Gospića. Plan akcije bio je da se uporište u Bilaju napadne s tri bataljona 1. brigade, uz podršku poljske i brdske baterije. Jedan bataljon 1. brigade ostao bi u Širokoj Kuli kao rezerva. Sa dva bataljona 2. brigade, uz podršku haubičke baterije, trebalo je vršiti pritisak na liniju Lički Osik—Perušić, te na taj način vezivati snage 32. i 34. ustaške bojne, da ne bi ispadom preko Ostrvice prema Barletama, omele akciju 1. brigade. Jedan bataljon 2. brigade trebalo je da kontroliše pravac Perušić—Lešće, dok se jedan bataljon nalazio u Ramljanima da bi bio veza između glavnih snaga 35. divizije oko Gospića i 3. brigade 13. divizije, koja je kontrolisala sjeverni dio Gacka polja. Trećoj brigadi 19. divizije naređeno je da se iz južne Like prebaci u Medak i Počitelj, da bi, kada počne napad na Bilaj, izbila preko Ornica u rajon Bilajsko Novo Selo—Vujnovića brdo (k. 983), zapriječila cestu Gospić—Bilaj i spriječila dolazak pojačanja iz Gospića u Bilaj. Jedan bataljon iz Ličkog NOP odreda trebalo je da posjedne obalu rijeke Like, kilometar od željezničkog mosta nizvodno do vo-

⁹ Zbornik, tom V, knj. 25, dok. br. 132 i 163.

denice na okuci rijeke, da bi spriječio eventualni pokušaj napadnute posade da se povuče ka Gospiću, preko željezničkog mosta ili preko vodeničkih brana.

Dok su se jedinice pripremale za predstojeću akciju, neprijatelj je ispoljio vrlo živu aktivnost 8. februara izjutra na sektoru Perušića. Iz Otočca je 19. ustaška bojna neprimjećeno izbila u Ramljane, iznenadila 2. bataljon 2. brigade i izbacila ga iz sela na istok, na padine Drvenjaka, pa preko Janjče i Studenaca izbila u Perušić. Istodobno su ustaške snage iz Ličkog Osika i Perušića izvršile ispade sa po jednom satnijom pravcima Perušić — Gostovača, Perušić — Široka Kula. Tako su se sve tri te satnije našle pred položajima i na desnom boku bataljona 1. brigade u Širokoj Kuli. Bataljon se zato, poslije kraćeg otpora, povukao na položaje iznad sela. Kada je pred podne osmotrio povlačenje neprijatelja prema Perušiću i Ličkom Osiku, ponovno je posjeo položaje u Širokoj Kuli. Ti neprijateljevi pokreti i ispadi stvorili su u Štabu 35. divizije utisak da se neprijatelj priprema za veći napad na jedinice 2. brigade sjeverno od Perušića, pa je odlučio da požuri s napadom na Bilaj, kako bi što prije oslobodio snage radi suprotstavljanja predviđenoj neprijateljevoj akciji. Tako je u dogovoru sa Štabom 1. brigade, čiji su bataljoni već bili spremni za polazak u napad, donijeta odluka da se tog dana (8. februara) u 15 sati pređe u napad, umjesto 9. februara u 6 sati. Trećoj brigadi upućeno je hitno naređenje da odmah krene na položaje obezbjeđenja prema Gospiću.

Prva brigada krenula je iz Barleta u naređeno vrijeme i razvila se za borbu. Dva bataljona nastupala su u prvoj hnji, i to jedan preko Medovače ka bilajskoj crkvi (k. 582) i Srednjoj glavici, a drugi preko Komljovače ka k. 649 i Srednjoj glavici s istoka. Treći bataljon nastupao je razvijen u drugoj liniji s obje strane ceste Barlete—Bilaj. Neprijatelj je na otkrivenom zemljištu i snijegu mogao lako osmatrati pokrete naših jedinica. S linije crkva — Srednja glavica u 16 sati, pružio je jak otpor. Bataljoni 1. brigade, uz podršku minobacača i artiljerije, slomili su taj otpor i produžili napredovanje

prema Gradini (k. 638), na koju je neprijatelj uspio da povuče sve svoje snage. Obrana Gradine bila je već na samom podnožju vrlo uporna, a dobila je odmah prilično efikasnu podršku artiljerije, koja je djelovala iz rejona gospićke željezničke stanice. Iz Gospića je u Bilaj već u 17 sati stigla jedna ustaška satnija kao pojačanje. Jedinice 3. brigade nisu stigle na vrijeme da zatvore pravac Gospić — Bilaj. Ni bataljon iz Ličkog NOP odreda nije uspio da se po danu uklini na uski i tučeni prostor između Gradine i rijeke Like. Zbog svega toga izgledi za brzo ovladavanje Gradinom znatno su se smanjili.

Štab 35. divizije i Štab 1. brigade ipak su smatrali da bi noćni napad na Gradinu, uz podršku artiljerije koja je danju uzela elemente za gađanje, mogao donijeti uspjeh. Noćni napad počeo je nešto poslije 20 sati, ali je napredovanje teklo teško i sporo, jer je Gradina bila od podnožja do vrha utvrđena i uporno branjena.

Treća brigada 19. divizije stigla je na svoje položaje kod Bilajskog Novog Sela i na Vujnovića brdu do 20 sati; te je odmah pristupila zapriječivanju ceste minama. U to vrijeme od Gospića, pred položaje 4. bataljona 3. brigade, naišla je kolona ustaša predvođena tenkovima, pa je otpočela borbu. Dva tenka naišla su na nagazne mine i onesposobljena su, ali je dio kolone uspio da zaobiđe položaje 3. brigade i da se kod željezničkog mosta prebaci u Bilaj. Poslije toga izgledi za uspjeh napada postali su manji, pa je Štab 19. divizije izdao naređenje da se napad prekine, a sve jedinice odmah povuku u okolna sela.

Neuspjeh napada na Bilaj bio je dobrim dijelom posljedica promjene vremena početka napada, jer zbog toga obezbjeđenja nisu na vrijeme stigla na svoje položaje, a napad nije tekao planski i sistematski, uz punu podršku artiljerije. Međutim, pretpostavka da će neprijatelj 9. februara preduzeti veći napad na 2. brigadu nije se ostvarila. Dolazak 19. ustaške bojne u Perušić i "njezin brz povratak u Otočac bio je preduzet zato da se uspostavi direktna veza između ta dva garnizona, da se pohvataju i odvedu u Otočac oni građani koji su

prije ponovnog ustaškog ulaska u Otočac (6. februara) pobjegli u okolna oslobođena sela, kao i da se demonstrira sposobnost ustaških snaga da se duboko probiju kroz partizanski slobodni teritorij. Povod za taj pothvat 19. ustaške bojne bila je i neopreznost 2. bataljona 2. brigade u Ramljanima¹⁰. Ispadi dijelova 32. i 34. ustaške bojne 8. februara izvršeni su radi olakšanja proboja 19. ustaške bojne preko Janjče za Perušić, kao i da se poslije osmotrenih pomjerenja jedinica 1. brigade prema Barletama, nasilnim izviđanjem, ustanovi novi raspored partizanskih snaga u rejonu Široke Kule.

Zbog neprijateljevih ispada u pravcu Kuzmanovače, 8. februara prije podne, Stab 2. brigade nije uspio da toga dana poslije podne organizira demonstrativni napad na liniji Lički Osik — Perušić, već je to učinio sutra izjutra, ne znajući da je obustavljen napad na Bilaj. Jedan bataljon 2. brigade, uz podršku haubičke baterije, izvršio je demonstrativni napad prema Marinoj glavici iznad Perušića i potisnuo neprijateljeva obezbjeđenja s Ravnog vrha (k. 748). Ustaškim protunapadom iz Vukšića preko Lisine taj bataljon bio je primoran da se povuče preko Brda ka Sv. Trojici, a, kada je dobio pojačanje uspio je da povratnim napadom potisne neprijatelja preko Lipove glavice (k. 671) u Perušić. Posle tih borbi 2. brigada prikupila se u zaseoke oko Kuzmanovače, Gostovače i Podboišnog Selišta (sem 2. bataljona koji je ostao u Ramljanima), 1. brigada vratila je glavninu snaga na sektor Široke Kule, a 3. brigada zadržana je na prostoru Poiteitlj, Medak, Mogorić.

Poslije neuspjelog napada glavnine 35. divizije na neprijatelja u Bilaju, komanda Zapoli pokušala je da u sadjejstvu sa 392. divizijom ovlada linijom Perušić — Otočac. Njoj je ta veza bila potrebna radi snabdijevanja, pošto je dotadašnje snabdijevanje preko Karlobaga bilo

¹⁰ U Ramljane su slobodno, pod raznim isprikama, ulazili i odlazili ustaški obavještajci. Svešteniku iz Ramljana partizani su dopuštali da po »vjerskim poslovima« odlazi u sela kod Otočca, pod ustaškom kontrolom, čime se on koristio da ustašama prenese detaljna obavještenja o partizanskim položajima, o radu organizacije NOP-a i o odnosu stanovnika hrvatskih sela prema partizanima.

jako zaobilazno i nesigurno. Za okupatorove snage ta veza značila je još jedan izlaz ka jadranskoj obali. Za pravac Gospić — Gračac neprijatelj je prestao pokazivati veće interesovanje. Pošto je uočio neprijatelja, Stab 11. korpusa NOVJ naredio je Štabu 35. divizije da pregrupiše jedinice, tako da gotovo sve snage postavi prema Otočcu i Gospiću, oslanjajući se na široku slobodnu teritoriju istočno od ceste Gospić — Otočac, s tim da čvrsto kontrolira istočnu polovinu Gacka polja. Prema zapovjesti Štaba 35. divizije od 21. februara, raspored jedinica poslije pregrupiranja bio je ovakav:¹¹

Treća brigada 19. divizije nalazila se prema neprijatelju u Ličkom Osiku i Perušiću, pošto je zaštitu slobodnog teritorija južno i istočno od Gospića preuzeo 1. bataljon Ličkog NOP odreda. Zadatak 3. brigade je bio da spriječi ispade neprijatelja iz rejonu Ličkog Osika i Perušića k Ljubovu, kao i njegov pokušaj da prodorom preko Studenaca i Janjče izbije u Gacko polje.

Prva brigada 35. divizije, s položaja kod Ličkog Osika i Perušića, pomjerena je na sjever, pa je jedan bataljon imala u Potkorjenu orijentiran prema Janjči, sa zadatkom da u slučaju potrebe pruži podršku 3. brigadi u odbrani pravca Perušić — Janjče — Lešće, kao i da pazi na zaobilazni pravac -koji iz Perušića, preko Kosinja, izvodi na željezničku stanicu Janjče i dalje k Lešću. Dva bataljona razmještena su u jugoistočni dio Gacka polja (Lešće, Sinac), a jedan bataljon zadržan je kao brigadna rezerva u Ramljanima. Bataljoni u Gackom polju dobili su zadatak da budu aktivni prema Otočcu.

Druga brigada 35. divizije raspoređena je u sjeveroistočni dio Gackog polja (istočni dio Poduma, Zalužnica, Doljani) sa zadatkom da spriječava ispade neprijatelja u jugoistočni dio Poduma i prema Zalužnici. Njen zadatak bio je izrazito defanzivan, a bila je prikupljena na relativno uskom prostoru kako bi dobro zaštitila pravac prema Vrhovinama i Plitvičkim jezerima, u rejonu u kojem je bilo više centralnih ustanova NOP Hrvatske sa Glavnim štabom NOV i PO Hrvatske.

²¹⁶Zbornik, tom V, knj. 26, dok. br. 146.

Treća brigada 13. divizije ostala je u sjevernom dijelu Gacka polja i u Dabru, sa zadatkom koji joj je dao Štab 11. korpusa direktivom od 7. februara, s tim što joj je sada dolaskom 2. brigade skraćen front prema Otočcu, pa tako omogućena bolja organizacija obrane na tom sektoru.

Štab 35. divizije bio je u Zalužnici, sa izviđačkom četom i četom za vezu, dok su korpusni artiljerijski divizion i pozadinski dio Štaba 35. divizije bili u rejonu Vrhovina. Lički NOP odred imao je 2. bataljon i dalje na Kamenskom i Kuku, prema cesti Bihać — D. Lapac, dok je 1. bataljon bio južno od Gospića, na liniji Vrebac — Medak — Počitelj — Divoselo, da bi štitio slobodni teritorij od ustaških ispada iz Gospića i Brušana. Bataljon »Plavi Jadran« zadržan je na ranijim položajima s istim zadacima. Brigade su zauzele novi raspored u toku 22. i 23. februara.

Takav njihov kordonski raspored, sa skoro svim snagama postavljenim prema dva jaka neprijateljeva garnizona (Gospić i Otočac) i komunikaciji koja ih veže, nije bio podesan za preduzimanje većih ofanzivnih akcija, sem u slučaju protunapada na neprijateljeve snage koje bi pokušale da uspostave kontrolu nad cestom Otočac—Gospić. Raspored snaga 35. divizije omogućavao je dosta dobre veze s jedinicama, jer štabovi triju brigada nisu bili mnogo udaljeni od Štaba 35. divizije, a sa štabom 3. brigade 19. divizije i Štabom Ličkog NOP odreda mogla se lako uspostaviti telefonska veza preko sistema polustalnih telefonskih linija Komande 1. ličkog područja.

U zapovjesti Štaba 35. divizije od 21. februara, jedinicama je, pored ostalog, ukazano na novu taktiku neprijatelja, kao i na način na koji se treba suprotstaviti njegovom upornom nastojanju da zadrži taktičku inicijativu. Zimski uvjeti i dubok snijeg nametah su posebne postupke, pa su data uputstva i u tom smislu. Posebno je naglašena potreba stalnih i sigurnih veza među susjednim jedinicama i sa višim štabovima.¹²

« Zbornik, tom V, knj. 24, dok. 79.

Već 23. februara izjutra, tj. prvog dana na tim položajima, prije nego što su uspostavljene stalne veze s jedinicama, susjednom brigadom i Štabom 35. divizije, 3. brigada 19. divizije na položajima sjeverno od Perušića doživila je prve oštre sukobe sa snagama 31. i 34. ustaške bojne. Pošto je saznala da su prethodnog dana u partizanskom rasporedu izvršena znatna pomjeranja, Komanda Zapoli naredila je da se izvrše nova nasilna izviđanja sjeverno od Perušića. Neprijatelj je izvršio jak pritisak na položaje 2. bataljona i potisnuo ga sa V. Čardaka (k. 698), M. Čardaka (k. 696), Vršića (k. 670) i Stitara (k. 605). Poslije nekoliko uzastopnih okršaja na prilazima Gostovači i Uremovićima, zaustavljeno je napredovanje neprijatelja, poslije čega se on povukao prema Perušiću. Brigada je toga dana imala 6 poginulih, 3 ranjena i 8 nestalih boraca.

Neprijatelj je sjutradan ponovno napao iste položaje jačim snagama. Dijelovi 1. bataljona uspješno su odbili ustaške napade od Lipove glavice prema Glunčuši, ali se 4. bataljon bez većeg otpora povukao prema Gostovači i Uremovićima. Zbog tog povlačenja ostao je nezaštićen hjevi bok 1. bataljona, pa se i on povukao prema Sv. Mariji Magdaleni (k. 635). U borbu su tada ubačeni i dijelovi 3. bataljona da bi zatvorili pravac Kapetanovac—Tomaševića kuće. Oni su pružili otpor na Jasenovači (k. 691), pa se povukli na Kamenitovac (k. 675). Mada je neprijatelj potisnuo 3. brigadu na dosta širokom frontu i ovladao znatnim prostorom, on toga dana nije nanio teže gubitke našim jedinicama (2 poginula i 2 ranjena). Predveče se neprijatelj povukao u Perušić, a jedinice 3. brigade vratile su se na ranije položaje.

Poslije dva, relativno mirna dana, sve ustaške snage iz Perušića i Ličkog Osika, krenule su, 27. februara, u napad na 3. brigadu. I toga je dana neprijatelj uspio da je potisne i duboko se uklini na pojedinim pravcima sjeverno od Perušića, ali joj nije nanio teže gubitke. U pomoć 3. brigadi upućen je jedan bataljon 1. brigade, pa je poslije podne napredovanje ustaša zaustavljeno. Kao i ranije, neprijatelj nije ni pokušao da zadrži zauzeti teren i da na njemu zanoći, već se uveče povukao u svoje baze.

Za jedinice 3. brigade 19. divizije borbe su krajem februara bile veoma teške. Teren je bio nepoznat, ishrana neredovna, zima oštra, jedinice zamorene, a neprijatelj vrlo tvrd i inicijativan. Po dubokom snijegu i ispresjecanom zemljištu bio je vrlo težak manevar i održavanje veze s jedinicama. Štab 3. brigade i sam se za vrijeme borbi našao više puta u prvom borbenom redu i vodio blisku borbu. U jednom od takvih okršaja, bio je ranjen komandant Brigade, Ante Gvardiol. Štab 35. divizije nije 23. i 24. februara imao direktnu vezu sa Štabom 3. brigade, kao ni uvid u situaciju kod nje, pa je tek poslije 24. februara bio u stanju da organizira podršku susjedne 1. brigade, što je došlo do izražaja u borbi od 27. februara.¹³

Prvih dana marta neprijatelj je nastavio s ispadima iz Otočca i rejonu Lički Osik—Perušić, usmjeravajući napade na one tačke borbenog rasporeda partizanskih jedinica gdje bi prethodno uspio doći do tačnih podataka o položajima i načinu njihovog obezbjeđenja. Iz Ličkog Osika i Perušića 34. ustaška bojna izvršila je 1. marta napad na položaje 1. i 4. bataljona 3. brigade 19. divizije u Širokoj Kuli, Glučuši i Lipovoj glavici. Cilj tog napada bio je da se razbije centar i lijevo krilo 3. brigade, te da se izbijanjem u Kuzminovaču i Podboišno Selište ugrozi cio njen raspored prema Perušiću. Neprijatelj je brzim prodorima uspio da rastroji našu odbranu i pri-nudi jedinice na povlačenje, tako da je do podne izbio na liniju Podovi—Gostovača. Poslije podne ustaške jedinice povukle su se u baze. Trećoj brigadi tog dana naneseni su ponovno osjetni gubici (4 poginula, 6 ranjenih, 12 zarobljenih). Među poginulima i zarobljenima bilo je 7 starješina, što ukazuje na to da prilikom odstupanja starješine nisu držale jedinice u ruci, već su se lično angažirale u neposrednoj borbi, nastojeći po svaku cijenu da zadrže napredovanje neprijatelja.

Veliki gubici 3. brigade 19. divizije za samo osam dana na položajima sjeverno od Ličkog Osika i Perušića (18 poginulih, 14 ranjenih, 39 nestalih i zarobljenih), u uvjetima frontalne borbe protiv neprijatelja koji nije

^M Zbornik, tom V, knj. 25, dok. br.132i 163.

imao znatnu brojčanu nadmoćnost, izazivali su u štabovima 35. divizije i 11. korpusa zabrinutost za stanje u toj jedinici. I Štab 19. divizije ukazivao je na potrebu da se hitno ispita odgovornost za velike lične i materijalne gubitke u 3. brigadi. Na zajedničkom sastanku predstavnika Štaba 11. korpusa, Štaba 35. divizije i Štaba 3. brigade ustanovljeno je da za te neuspjehe nisu krivi samo teški objektivni uvjeti nego i nebudnost u štabovima i jedinicama 3. brigade. Odlučeno je da se cijela 3. brigada povuče na sektor Ljubovo — Kuzmanovača radi sređivanja i odmora, a poslije nekoliko dana da se uputi u južnu Liku, gdje bi preuzela položaje i zadatke 1. brigade 19. divizije, koja se pripremala za povratak u sjevernu Dalmaciju.

Poslije povlačenja 3. brigade s položaja prema Perušiću, ti položaji od Konjskog Brda do Široke Kule nisu više kontrolirani linijskim rasporedom jedinica, već su dva bataljona 1. brigade, držeći glavninu snaga u Ivčevića Kosi i Potkorenu, kontrolirali pravce prema Perušiću isturenim predstražama i patrolama, u čemu im je pomagala terenska četa Komande mjesta Perušić. Jedna terenska četa Komande 1. ličkog područja kontrolirala je pravac Široka Kula — Ljubovo, a dijelovi 1. bataljona Ličkog NOP odreda preuzeli su kontrolu položaja od Široke Kule do Ostrvice. Zbog orijentiranja dvaju bataljona 1. brigade prema Perušiću, promjenjen je raspored i ostalih snaga 35. divizije u Gackom polju. Bataljoni 1. brigade povukli su se s linije D. Sinac — Covići u G. Sinac, Lešće i Ramljane. To povlačenje neprijatelj je osjetio kao olakšanje, jer je to prema dnevnom izvještaju Operativnog odjeljenja Ministarstva oružanih snaga NDH za 6. mart, protumačeno kao odustajanje partizana od pokušaja da ponovno kontroliraju Gacko polje.¹⁴

Ispade iz Otočca neprijatelj je i dalje usmjeravao protiv najistaknutijih položaja 3. brigade 13. divizije, da bi ovladao brdom Um, koje dominira sjevernim dijelom Gacka polja. U napadu koji je izvršen 2. marta izjutra, učestvovao je veći dio 19. ustaške bojne, uz podršku ap

¹⁴ Zbornik, tom V. knj. 25, dok. br. 138.

tiljerije. Glavni pravac napada bio je usmjeren na zapadni dio Uma (k. 566), gdje je položaje držao 4. bataljon 3. brigade 13. divizije, a pomoćni pravac napada izvodio je k južnom području Uma, kod Sv. Marka. Napad je sačekan bliskom i dobro organiziranom vatrom, pa je neprijatelj poslije nekoliko uzastopnih pokušaja da zauzme kotu 566 bio prinuđen da, uz gubitke, odstupi. Četvrti bataljon imao je u toj borbi 4 poginula i 4 ranjena borca i rukovodioca. Prvi bataljon 2. brigade je takođe, uspješno odbio napad na položaje kod Sv. Marka.

Poslije neuspjelog napada od 2. marta, neprijatelj je prestao s nizom učestalih napada na Um. Tek nedelju dana kasnije, u vrijeme kada su ojačani 846. puk 392. divizije i 33. ustaška bojna nastojali da razbiju 3. brigadu 8. divizije u rejonu Plaškog, dio neprijateljeve posade iz Otočca pokušao je 9. marta da bočnim napadom na 1. bataljon 3. brigade u Glavacama razbije njegovu obranu na tome sektoru i otvori sebi put za Dabar, kako bi, na taj način, olakšao akciju legionarsko-ustaških jedinica kod Plaškog i u rejonu Blata. Dijelovi 1. bataljona koji su branili položaj na Bričinki (k. 717 i k. 665) uspjeli su da zaustave i odbiju taj pokušaj prodora prema Dabru. Poslije te borbe, na sektoru koji je držala 3. brigada, zavladao je opet jednonedeljno zatišje.

Prva brigada 19. divizije bila je u južnoj Lici, na operativnom području 11. korpusa NOVJ, i dalje aktivna na cesti D. Lapac—Srb, naročito na odsjeku te ceste od G. Lapca do Suvaje. S obje strane Dobrog Sela postavljen je 4. marta po jedan bataljon u zasjedu, a jedan bataljon zadržan je kao rezerva i osiguranje prema Suvaji i Brotnji. Na obje zasjede naišli su dijelovi 1. bataljona 384. puka 373. divizije, pa je na njih otvorena vatra i naneseni im gubici. Neprijatelj je ipak, brzo reagirao, te su se oba bataljona poslije kraće borbe povukla u svoje baze. Istog dana četnici iz Gračaca izvršili su ispad prema Kijanima, ali ih je jedna četa 4. bataljona ove brigade odbila nazad u garnizon. Narednih nekoliko dana očekujući povratak 3. brigade u južnu Liku, štabovi 19. divizije i 1. brigade pripremali su se za povratak u sjevernu Dalmaciju. Treća brigada stigla je

8. marta u rejon Bruvna, te sutradan preuzela položaj 1. brigade, koja se zatim prikupila u Gubavčevom polju. U to vrijeme četnici iz Otrića povremeno su ulazili Veliku Popinu i pljačkali imovinu pristalica NOP-a. Sta 19. divizije naredio je zato 1. brigadi da prije povratk u Bukovicu, planiranog za noć 11/12. marta, napadn četnike za koje se očekivalo da će 10. marta zanočiti Velikoj Popini. Brigada je 11. marta prije zore ušla i Veliku Popinu, ali tamo nije zatekla četnike, jer su s oni prethodne večeri povukli u Otrić. Istog jutra kad si saznah za dolazak partizana, četničke jedinice, ojačane mi nobacačkim dijelovima 384. puka 373. divizije, krenuli si u obuhvatni napad na jedinice 1. brigade u Velikoj Popin i oko nje. Napad je izvršen iz tri pravca, sa Srpskoj klanca preko Podljuta k Šupljem brdu, od Otrića prek Sučevica brda k srednjem dijelu Velike Popine, i os Brezovca, sa željezničke pruge k Miloj vodi. Stab 1. bri gade je povlačenjem 4. bataljona sa Sučevica Brda n; Milu vodu, najpre zaštitio svoj desni bok, a zatim poc borbom povukao jedinice iz Velike Popine u Glogovo.

Zbog prisutnosti jačih neprijateljevih snaga na linij Otrić — Malovan — Gračac, pokret Štaba 19. divizije njene 1. brigade za sjevernu Dalmaciju nije izvršen noći 11/12. marta, već je odložen za nekoliko narednih dana. Marš preko južnih padina Velebita u Bukovicu izvršer je sredinom marta.¹⁵

Prva partijska konferencija u 35. diviziji

Prije formiranja 35. divizije, partijske organizacij« nekih jedinica Operativnog štaba za Liku (Ličkog NOI odreda, bataljona »Plavi Jadran«, artiljerijskog diviziona operativnog štaba sa prištapskim jedinicama, a u januaru 1944. godine i 1. brigade Operat. štaba) bile su organiza- cijski vezane za Okružni komitet KPH za Liku, dok si partijske organizacije operativno potčinjenih brigada, bi-

¹⁵ Dragutin Grgurević, Devetnaesta sjevernodalmatinska di- vizija, Institut za historiju radničkog pokreta Hrvatske, Zagreb, 1964, str. 126.

le u organizacijsko-kadrovskom pogledu vezane za divizijske komitete 13, odnosno 19. divizije. Politički komesar Operativnog štaba objedinjavao je rad svih tih organizacija samo u pogledu tekućih političkih zadataka (odnos prama stanovništvu i politički rad u selima, politička priprema jedinica za važnije akcije i si.).

Kada je formirana 35. divizija oformljeno je i njeno partijsko rukovodstvo, u kojem su bili zastupljeni partijski rukovodioci (zamjenici političkih komesara) svih jedinica. To rukovodstvo je na osnovu uputstava CK KPH u toku februara pripremlilo prvu divizijsku partijsku konferenciju, koja je održana noću 10/11. marta u Vrhovinama.¹⁶

Osnovne partijske organizacije 35. divizije bile su na ovoj konferenciji zastupljene sa 140 delegata, a od gostiju predstavnici CK KPH, Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske, Štaba 11. korpusa, Okružnog komiteta KPH za Liku, te partijskih organizacija 13. i 19. divizije.

Referat o političkoj situaciji u svijetu i našoj zemlji, kao i o moralno-političkom stanju u jedinicama 35. divizije podnio je politički komesar Milivoj Rukavina. Izvještaj o borbenoj spremnosti jedinica podnio je komandant Petar Kleut, pa se, poslije toga, razvila živa i sadržajna diskusija, koja je potrajala skoro cijelu noć. Predstavnik CK KPH Karlo Mrazović Gašpar dao je opće smjernice za daljnji rad, a gosti su izložili svoje sugestije, pa je konferencija, usvajanjem rezolucije, završila rad.

Rezolucija se nije mnogo bavila nabranjem postignutih rezultata, već je njeno težište bilo na kritici postojećih slabosti. Kao osnovne slabosti u političkom radu organizacija istaknute su: sporo reagiranje partijskih organizacija na političke greške u jedinicama; nedovoljan rad na ideološkom i političkom uzdizanju članova Partije; nizak kriterij za prijem u Partiju (često je bila odlučujuća samo hrabrost kandidata, a malo se obraćala pažnja na ostale vrline); problem dezerterstava nije postavljen dovoljno oštro; nedovoljan uticaj bataljonskih par-

¹⁶ AIHRPH, kut. 237 — Zapisnik s konferencije.

tijskih biroa na cio rad u bataljonu i na sprovođenje donijetih odluka u život; nedovoljna pomoć Divizijskog komiteta i bataljonskih biroa ćelijama, kao i nedovoljna pomoć cijele organizacije političkim komesarima; zanemarivanje kulturno-prosvjetnog rada i slaba veza s organizacijama na terenu. Istaknuto je da skojevci služe kao primjer hrabrosti, ah da treba još više politički i odgojno da djeluju na ostalu omladinu u jedinicama. Zaključeno je da je odnos ćlanova Partije i svih starješina prama novomobilisanim borcima bio ispravan, ali da se njihovom uzdizanju nije poklanjalo dosta pažnje. Od slabosti na vojnom planu istaknuta je niska taktička vješćina starješina, neopreznost i trošenje municije. Ukazano je i na pomanjkanje discipline, neodgojan odnos nekih starješina prema borcima i neke pojave nepravilnog odnosa jedinica i pojedinaca prema pozadini.

Konferencija je u zaključćima, pred sve partijske organizacije postavila zadatak da se uočene slabosti što brže otklanjaju; da se pruža stalna pomoć političkim komesarima i vojnim rukovodićima u naporima da se stanje u jedinicama popravi; da se prouće i propagiraju odluke AVNOJ-a; pojaćaju veze s organizacijama na terenu, suzbiju pojave dezterstva, a pojaća i omasovi kulturno-prosvjetni rad. Višim partijskim rukovodstvima stavljeno je u dužnost da prućaju veću pomoć nižim, a svi skupa da posvete više pažnje skojevskoj organizaciji, ideološko-politićkom radu s kandidatima za prijem u Partiju i svakodnevnom politićkom djelovanju na novomobilisane borće.

Nedelju dana poslije te konferencije, OK KPH za Liku obavjestio je Divizijski komitet da je za 31. mart zakazao okružnu partijsku konferenciju, na koju se pozivaju delegati iz svih jedinica 35. divizije. Na toj konferenciji, pored pitanja koja su se odnosila samo na pozadinu, na dnevnom redu bili su svi zajednićki problemi vojske i pozadine, kao: borbena aktivnost pozadinskih oružanih jedinica, obavještajna služba za potrebe operativnih jedinica, mjere za suzbijanje dezterstva, mobilizacija novih boraca, snabdijevanje jedinica itd.

Partijske organizacije Ličkog narodnooslobodilačkog partizanskog odreda, bataljona »Plavi Jadran«, terenskih partizanskih jedinica i pozadinskih vojnih komandi i ustanova (bolnica, radionice itd.), bile su i dalje organizacijski pod Okružnim komitetom za Liku, ali je stalni uvid u njihov rad imao i Divizijski komitet.

Obje partijske konferencije (divizijska i okružna) imale su vrlo pozitivan uticaj na razvoj NOB-a u Lici i na čvršću međusobnu saradnju vojske i pozadine, naročito u teškim danima za vrijeme neprijateljeve majske ofanzive.

*Napad na Stajnicu i borbe oko Otočca
u drugoj polovici marta 1944. godine*

Sredinom marta 1. brigada 35. divizije imala je zadatak da spriječi povezivanje gospićke ustaške grupacije i otočackog garnizona, kao i da sprječava njihove ispade oslobođeni teritorij srednjeg dijela Like. Druga brigada u novom rasporedu nije bila vezana važnijim obrambenim zadacima, pa su joj dva bataljona bila slobodna za napadne akcije. Treća brigada 13. divizije, poslije uspješnog odbijanja nekoliko neprijateljevih ispada iz Otočca, u prvoj polovici marta, mogla je na kraće vrijeme prema tom garnizonu da ostavi jedan do dva svoja bataljona, a druga dva da upotrebi za napad. Zato je Stab 35. divizije odlučio da glavninu 3. brigade 13. divizije i jedan bataljon 2. brigade upotrebi za napad protiv jedinica 392. divizije, koje su obezbjeđivale cestu Brinje—Ogulin, kod Jezerana. Cilj te akcije bio je da udarom u pozadinu neprijateljevih snaga, koje su operirale u regionu Plaškog, olakša 8. diviziji izbacivanje jedinica 392. divizije sa slobodnog teritorija južnog Korduna. Po naređenju Štaba 11. korpusa, 1. brigada 13. divizije dobila je zadatak da sadjeystvuje u toj akciji pritiskom na liniju Brinje—Jezerane kod Križpolja. Cilj napada jedinica 35. divizije bio je neprijateljeva posada u Stajnici i bočno obezbjeđenje ceste Brinje—Ogulin.¹⁷

^M Zbornik, tom V, knj. 25, dok. br. 132 i 163.

Treća brigada (bez 3. bataljona) i 1. bataljon 2. brigade krenuli su u tu akciju 1. marta poslije podne iz Dabra. Prvi i 4. bataljon 3. brigade imali su zadatak da izvrše napad na posadu u Stajnici sa sjevera i istoka, a 2. bataljon da obezbjeđi izvođenje napada od intervencije iz Jezerana i Razvale, posjedanjem položaja u Sertićima. Na obezbjeđenje prema Križpolju i Brinju postavljen je 1. bataljon 2. brigade na liniji Negorski vrh — Draženovići. Štab 3. brigade kretao se iza spoja svog 1. i 4. bataljona putem od Toninčeve drage prema Stajnici. Dio Štaba 35. divizije bio je u Lipicama.

Gazeći dubok snijeg kroz planinu Kapelu, jedinice su noću 17/18. marta izbile prije zore na položaje za napad i na obezbjeđenja. Ustaška posada iz Stajnice otkrila je približavanje partizanskih snaga, pa napad nisu sačekali u selu nego su u manjim grupama posjeli sve okolne vrhove i kose. Na tako širokom prostoru 1. i 4. bataljon nisu uspjeli da ih opkole, nego su ih frontalno potiskivali. Ipak, 1. bataljon brzim naletima nanio je neprijatelju gubitke, protjerao manje grupe iz prostora oko crkve uređenog za obranu i zarobio nekoliko ustaša. Na obezbjeđenju prema Jezeranima 2. bataljon vodio je prije podne borbu s dijelovima 392. divizije, koji su iz Jezerana i Razvale pošli u pomoć napadnutoj posadi, sprječivši njihovo napredovanje prema Stajnici. Prvi bataljon 2. brigade za to vrijeme nije na svojim položajima imao sukoba s neprijateljem. S druge strane ceste kod Križpolja, 1. brigada 13. divizije vršeci pritisak na cestu Brinje—Jezerane, vodila je cijelog dana borbu na širokom frontu bez većih rezultata.

Pošto nisu postojali uvjeti za uspješno produženje akcije u rajonu Jezerana, a pošto su intendantska odjeljenja u sporazumu s domaćim političkim terenskim radnicima rekvirirala nešto hrane od ustaških domaćinstava, jedinicama je rano popodne naređeno da se povuku na prenočište u Glibodol i Dabar, a narednog dana u polazne baze.

Dok je glavnina 3. brigade 13. divizije bila u akciji kod Jezerana, Artiljerijski divizion 11. korpusa premjestio je dvije baterije iz Vrhovina u Zalužnicu, te iz pet

oruđa otvarao povremeno vatru na Otočac, nastojeći tako da odvрати neprijatelja od eventualnog pokušaja da jačim snagama izvrši ispad prema proređenim partizanskim položajima u Glavacama, Škarama i Podumu. Treći bataljon 3. brigade je, također, radi toga vrlo aktivno izviđao prema Otočcu. Usprkos tim našim demonstracijama, neprijatelj je 18. marta u dva maha s oko tri čete, uz podršku artiljerije, napao položaje 3. bataljona u Glavacama i Lončarima. Ti napadi uspješno su odbijeni, bez većih vlastitih gubitaka.

Partizanski položaji na Umu predstavljali su stalnu prijetnju otočaćkom garnizonu. S njih su jedinice 3. brigade mogle mitraljeskom vatrom tući sjevernu i istočnu periferiju Otočca. Zbog toga je neprijatelj u februaru i martu izvršio čitav niz napada da bi ovladao tim kupastim brdom, s kojeg se vatrom može kontrolirati veći dio Gackog polja. Mada je desetak prethodnih napada ostalo bez uspjeha, neprijatelj je i dalje nastojao da ili zauzme brdo ili, da, neprekidnim prepadima i nanošenjem gubitaka odbrani Uma, na kraju, prinudi partizansku jedinicu da sama napusti odbranu tih istaknutih položaja. Novi brižljivo pripremljeni napad izvršen je 21. marta prije svanuća. Veći dio Izviđačkog odreda 392. divizije i 19. ustaška bojna noću 20/21. marta oprezno su se privukli preko Špilničkog polja jugozapadnom podnožju Uma, zarobili bez borbe neopreznu objavnicu 3. bataljona, neprimjećeni podišli k. 556 i pred zoru je opkolili i na juriš zauzeli. Odmah zatim artiljerija iz Otočca počela je tući naše položaje u Glavacama, Škarama i na vrhu Uma. Istodobno s napadom na k. 556, neprijatelj je napao i na položaje 2. brigade kod Sv. Marka, postigao iznenađenje i zauzeo južne padine Uma. Kada su se naše iznenađene jedinice snašle, zaustavile su napredovanje neprijatelja prema vrhu Uma i pripremile se za protunapad, do kojeg, međutim, nije došlo, jer se neprijatelj naglo povukao ka Otočcu. U toku ovog napada neprijatelj je uspeo da zarobi 10 boraca 2. i 3. brigade, uz samo manje gubitake u ranjenima, pa je zato borba tog dana predstavljala neuspjeh za 2. i 3. brigadu.¹⁸

²¹⁶Zbornik, tom V, knj. 26, dok. br. 146.

Iz analize 'borbi u februaru i martu može se izvući zaključak da su snage Korpusa na ličkom sektoru svoje osnovne zadatke u tom periodu — da održe pod kontrolom Gacko polje, i spriječe povezivanje 4. ustaškog zdruga sa snagama njemačke 392. divizije — nastojale da rješe na taj način što je glavnina ovih snaga stalno držala dio Gackog polja i položaje sjeverno od Perušića. Tako su se 3. brigada 13. divizije i 3. brigada 19. divizije našle u situaciji da drže svoje bataljone nedjeljama na istim obrambenim položajima, što nije bilo neophodno. Slobodni bataljoni 1. i 2. brigade, koji su predstavljali divizijsku rezervu, nisu dovoljno efikasno korišteni za ofanzivna djeljstva. Za to je, istina, bilo i objektivnih razloga, jer su neprijateljeve snage bile grupirane i utvrđene, a vremenske prilike nisu bile podesne za veće sistematske napade. Ali i nedovoljna inicijativa u tom pogledu bila je djelomično rezultat i nedovoljnog nastojanja štabova da pronađu makar i male ciljeve za napadna djeljstva u zapadnom dijelu Like. Neprijatelj je pokazivao više inicijative, pa su njegovi česti ispadi u raspored 3. brigade 19. divizije doveli do uzastopnih neuspjeha i osjetnih gubitaka, koji su mogli u nekim jedinicama te brigade izazvati ozbiljnu krizu, da one nisu bile na vrijeme povučene s toga terena. Obrana 3. brigade 13. divizije prema Otočcu bila je opreznija i aktivnija, ali je Gacko polje moglo biti zaštićeno i bez držanja položaja na Umu, koje je neprijatelj skoro svakodnevno tukao artiljerijom iz Otočca. Na prvoj partijskoj konferenciji (10. i 11. marta) ukazano je na niz organizacijskih i taktičkih slabosti koje su se ispoljile u tome periodu, a naročito su bile istaknute nebudnost i nedovoljna briga o borcima. Odmah poslije konferencije pristupilo se otklanjanju tih slabosti, ali je vrlo nepovoljno materijalno stanje, posebno u pogledu ishrane, vršilo i dalje negativan uticaj na pokretljivost i borbenu sposobnost jedinica.

Naselja u Gackom polju u prve dvije godine rata nisu bila u tolikoj mjeri uništavana i ekonomski iscrpljivana kao što su to bila u drugim krajevima Like. Mada je većina stanovništva, kako u srpskim, tako i u

hrvatskim selima Gackog polja (bila na strani NOP-a. ipak je u nekim selima parola »čekanja s puškom k nozi« još imala znatnog uticaja. Svim ovim objašnjavaju se uporna nastojanja neprijatelja da spriječe stalno širenje partizanskog uticaja u tom dijelu Like i da ovlada širim rejonom ovog polja, poslije čega bi se lakše mogla uspostaviti priželjkivana čvrsta veza između ustaške grupacije oko Gospića i dijelova 392. divizije u Otočcu. Čekalo se samo na vrijeme kada će 392. divizija moći da odvoji više snaga za ostvarenje te zamisli. Dotle su njemačke snage iz Otočca stalnim ispadima nastojale da održe pod čvrstom kontrolom bar bližu okolinu Otočca i liniju Otočac — Prozor — Čovići, a ustaške snage iz Perušića pokušavale su da odbace partizanske jedinice od ceste Perušić — Lešće.

Gacko polje je predstavljalo za NOP važan izvor novih boračkih snaga i značajnu ekonomsku bazu. Jedinice NOV činile su velike napore da, bar do povoljne prilike za ponovno oslobođenje Otočca, spriječe okupaciju i pljačku sela u Gackoj dolini. Snage 11. korpusa u sjevernom dijelu Like nisu bile dovoljne za efikasni obračun s otočaćkim garnizonom. Zato je Štab Korpusa odlučio da aktivnim djejtstvima u neposrednoj okolici Otočca prinudi neprijatelja na obranu u samoj varoši, te tako suzi njegov manevarski prostor. Štab 11. korpusa naredio je 13. diviziji da pritiskom na dijelove njemačke 392. divizije oko Žute Lokve i Brinja olakša planiranu akciju 35. diviziji u širem rejonu Otočca.

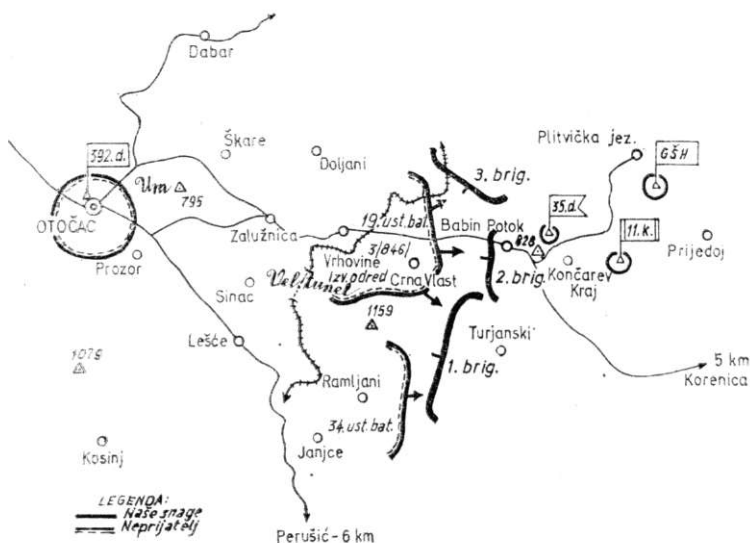
Štab 35. divizije izdao je 23. marta zapovjest za napad na Prozor, Švicu i Staro Selo.¹⁹ U toj zapovjesti su dati približno tačni podaci o neprijatelju u Otočcu i oko njega, te jedinicama dodjeljeni zadaci. Prvoj brigadi naređeno je da sa dva bataljona (2. i 4) napadne i likvidira posadu u Prozoru, gdje je bila jedna četa legionara iz Izviđačkog odreda njemačke 392. divizije i vod ustaša, Druga, pak, dva bataljona (1. i 3) ove brigade, na liniji Ivčevića Kosa — Potkoren, i dalje su zatvarala pravac od Perušića na sjever i sjeveroistok.

^M Zbornik, tom V, knj. 25, dok. br.132i 163.

Draga brigada dobila je zadatak da sa dva bataljona napadne i likvidira neprijateljevu posadu u Svici, gdje je bila četa ustaša; s jednim bataljonom trebalo je da se osigura na cesti Otočac — Švica, a s jednom četom iz pravca Brlog, na Vlaškom vrhu; jedan bataljon imao je da ostane na položajima u Zalužnici i južnom dijelu Poduma.

Trećoj brigadi 13. divizije naređeno je da sa dva bataljona likvidira neprijatelja u Starom Selu, gdje je bila jedna satnija ustaša; s jednim bataljonom trebalo je da se osigura prema Brlogu, a jedan bataljon ostao bi u Dabru.

Komandno mesto Štaba 13. divizije bilo je na Umu, kod kote 795. Artiljerijski divizion s vatrenih položaja kod Sv. Marka trebalo je da na zahtjev štabova brigada pruža vatrenu podršku napada tamo gdje se za to ukaže i treba. Početak napada predviđen je za 24. mart. u 1 sat poslije ponoći.

Situacija 6. aprila 1944.

Po naređenju Štaba 11. korpusa istodobno sa ovini napadom 35. divizije, trebalo je da stupi u akciju 1. brigada 13. divizije pritiskom na dijelove njemačkog 847. puka oko Brinja i da zatvara brinjski klanac. Prva brigada, međutim, zabunom je stupila u akciju jedan dan ranije, tako da njeno dejstvo, mada je 23. marta bilo djelomično uspješno, prekinuto toga dana uveče, ipa nije imalo uticaja na borbe 35. divizije sutradan.

Bataljoni 3. brigade pod borbom su 24. marta prije svanuća prodrli u Staro Selo sa sjevera i s istoka, ali se neprijatelj uspio povući iz sredine sela i organizirati obranu na padinama Ininog vrha (k. 633). Poslije dva sata borbe neprijatelj je s pristiglim pojačanjima iz Otočca uspio da potisne bataljone 3. brigade prema Glavacama.

Druga brigada stigla je sa zakašnjenjem u Švicu, iz koje se neprijatelj, pošto je primjetio približavanje partizana, povukao prije nego što je obezbjeđenje prema Otočcu posjelo svoje položaje. Noćni napad 1. brigade na Prozor imao je uspjeha, pa se neprijatelj u zoru držao još samo u utvrđenim zgradama oko crkve, ali je izjutra protunapadom iz Otočca, uz podršku artiljerije i tenkova, ponovno zauzeo Prozorinu i Vital (k. 648 i k. 577). Zbog slabog i sporog funkcionisanja veza artiljerijski divizion nije imao prilike da pruži direktnu podršku jedinicama, pa je izjutra 24. marta ispalio nekoliko plotuna po onim dijelovima Otočca u kojima se pretpostavljalo da se nalaze neprijateljeve snage. Ocjenivši da bi u takvoj situaciji zadržavanje naših snaga kod Prozora i u Svici bilo nekorisno, štab divizije naredio je već prije podne svim jedinicama da se povuku u svoje polazne baze. Povlačenje je izvršeno danju u potpunom redu. Neprijatelj je tu našu akciju ocjenio kao početak koncentričnog napada na sam Otočac, pa se ograničio na lokalne protunapade i nije vršio jači pritisak na jedinice za vrijeme njihovog povlačenja.

Za vrijeme borbi oko Otočca, 24. marta, neprijatelj iz Perušića nije intervenirao. Prvi i 3. bataljon 1. brigade u Ivčevića Kosi i Potkorenu posvećivah su svoju osnovnu pažnju obezbjeđenju i izviđanju duž ceste Pe-

rušić — Lešće, a terenskoj četi Komande mjesta Perušić prepustili su kontrolu terena oko Gostovače i Podboišno[^] Selišta. Ta četa i komanda mjesta bili su, međutim, neoprezni, pa su tri ustaške satnije iz 31. i 34. ustaške bojne uspjele da ih 26. marta izjutra iznenade u Bašić Poljani, sjeverno od Gostovače, te da Komandi mjesta političkom rukovodstvu perušićkog kotara nanesu teške gubitke (27 poginulih, 3 zarobljena i desetak ranjenih). Dok su dvije čete 1. bataljona stigle u Gostovaču, da b: napadača napale u bok i presjekle mu odstupnicu, borba je već bila završena, a ustaške čete povukle su se z Perušić.²⁰

Napad na Prozor i obrambene borbe u toku ofanzive njemačke 392. divizije na slobodni teritorij Like i Gorskog kotara (april 1944. godine)

Uzastopni napadi jedinica 35. divizije i 1. brigade 13. divizije na predstražne položaje njemačke 392. divizije oko Otočca, mada nisu doveli do sužavanja prostora pod neprijateljevom kontrolom, ubrzali su odluku Štaba njemačkog 15. brdskog armijskog korpusa da širom akcijom odbaci partizane iz Gackog polja i osigura trajnu vezu svoje 392. divizije s ustaškom grupacijom u Gospiću i Perušiću. Izrada planova za taj pothvat počela je krajem marta dogovorima između komande 1. zbornog područja NDH, i Komande njemačkog 15. korpusa, a zatim su prenijeti na Stab 392. divizije i Komandu *Zapoli* u Gospiću.

Stab 11. korpusa NOVJ nije znao za taj neprijateljev plan niti je otkrio njegovo pripreme za predstojeću operaciju. Smatrajući da je jačim angažiranjem 35. divizije moguće držati otočacki garnizon u užoj blokadi i potpunije kontrolirati Gacko polje, naredio je 27. marta Stabu 35. divizije da izvrši ponovni napad na Prozor, kao najistaknutiji položaj južno od Otočca, udaljen od grada 4 km.

M Zbornik, tom V, knj. 25, dok. br. 132 i 163.

Napad na Prozor planiran je za noć 30/31. marta. Dva dana prije napada izvršena je pregrupacija jedinica ovako: 1. brigada prikupljena je u rejonu Ličko Lešće — Ramljani; 2. brigada uputila je 2. i 3. bataljon na prostor Ivčevića Kosa—Janjče, gdje su od 1. i 3. bataljona preuzeli obezbjeđenja prema Perušiću, a 1. i 4. bataljon zadržala je u Sincu; 3. brigada 13. divizije preuzela je obranu cjeloga Uma i zadržala raniji raspored.

Stab 35. divizije izvršio je 30. marta prije podne komandantsko izviđanje s Uma, na kojem su učestvovali štabovi sve tri brigade i komandanti onih bataljona koji su trebalo da napadaju neprijatelja u Prozoru ili da taj napad neposredno obezbjeđuju. Napad na Prozor povjeren je 1. brigadi, kao najprodornijoj. Ona je s tri bataljona imala da ovlada visovima Prozorina (k. 648) i Vital (k. 557), koji dominiraju Prozorom, a zatim da se obezbjedi prema Otočcu i odbije eventualne protunapade. Desno od 1. brigade napadala su dva bataljona 2. brigade pravcem Sv. Marko — Spilničko polje — Spilnik, gdje je trebalo da organizuju obranu i spriječe protunapad neprijatelja iz Otočca duž ceste Otočac — Lešće. Treća brigada 13. divizije šalje iz rejona Sv. Marka jedan bataljon prema Prozoru, sa zadatkom da ovlada bezimenom kotom sjeverno od Prozora, poveže se s bataljonima 1. brigade i spriječi pokušaj neprijatelja da preko Umca pruži pomoć napadnutoj posadi u Prozoru. S jednim bataljonom ta brigada vrši pritisak na Staro Selo, jedan bataljon ostaje u pripravnosti na prostoru Škare, Podum, a jedan i dalje u Dabru. Artiljerijski divizion s položaja kod Zalužnice podržavaće napad i obranu tamo gdje se za to ukaže prilika. Napad počinje 30/31. marta u ponoć. Komandno mjesto Štaba 13. divizije je na Malom Umu, iznad Sv. Marka.²¹

Poslije podne u Stab 11. divizije u Brakusovu Dragu došh su komandant, politički komesar i operativni oficir Štaba 11. korpusa. Oni su se složili s planom predstojećeg napada. Taktičke, materijalne i političke pripreme u jedinicama tekle su po planu.

²¹⁶Zbornik, tom V, knj. 26, dok. br. 146.

U vrijeme dok je Štab 35. divizije stvarao plan i pripremao jedinice za blokadu garnizona u Otočcu, s druge, pak, strane fronta u štabovima 1. zbornog područja i Komande Zapoli u Gospiću, kao i u Štabu 392. divizije, koji je prešao u Otočac, pripreman je za 31. mart veliki obuhvatni napad na slobodni teritorij sjeverne Like. Neprijatelj se nadao da će tim napadom postići tri važna cilja:

a) razbiti i dijelom uništiti glavne snage 35. divizije u istočnom dijelu Gackog polja; b) ovladati prostorom Vrhovine, Plitvička jezera, Turjanski, zatim natjerati Glavni štab Hrvatske na povlačenje iz predjela Plitvičkih jezera, te uništiti razne ustanove i opljačkati skladišta materijala na tome prostoru, i c) trajno ovladati širim rejonom Gackog polja i obezbjediti siguran saobraćaj cestom Otočac — Gospić. Svojoj akciji neprijatelj je dao širok naziv: »Poduhvat protiv Glavnog štaba za Hrvatsku i oslobođenje puta Otočac — Split«. ²²

Za takav pothvat neprijatelj je do 30. marta prikupio dovoljno snaga. Poslije operacije u rejonu Plaškog, 846. puk i još neki dijelovi 392. divizije odmorili su se na prostoru Brinje, Jezerane, odakle su noću 29/30. i 30. marta uvečer prebačeni kamionima u Otočac. Dvije bojne (31. i 34.) 4. ustaškog zdruga dobile su iz Gospića, 29. marta, smjenu na položajima u Perušiću i Ličkom Osiku, pa su se 30. marta odmarale i pod komandom majora Beherera, delegiranog iz Štaba njemačke 392. divizije pripremao za predstojeću operaciju u pravcu Gackog polja i Turjanskog. U Stajnici, 20. ustaška bojna, uz podršku dijelova 847. pješadijskog i 392. artiljerijskog puka, pripremala se da preko Lipice i Dabarskog Glibodola upadne u Dabar. Opći plan neprijateljeve operacije za 31. mart bio je ovakav: s Izviđačkim odredom 392. divizije, 3. bataljonom 846. puka, 19. ustaškom bojnomo i jedinicama za podršku 392. divizije, polazeći iz Otočca, uz sadejstvo 20. ustaške bojne iz Stajnice, napasti partizanske jedinice u Gackom polju i Dabru, brzim prodorima uništavati ih i odbaciti prema Plitvičkim jezerima. Istodobnim djejtvom 32. i 34. ustaške bojne iz Perušića,

²² AVII, k. 18, br. reg. 39/14 i k. 58, br. reg. 4/1.

prema Lešću i preko Čanka, prema Turjanskom, ugroziti lijevi bok partizanskih snaga, ubrzati njihovo izbacivanje iz Gackog polja i čvrsto ovladati pravcem Perušić — Lešće.

U Štab 35. divizije stigao je 30. marta podatak (od čete koja je slata na zasjedu u Oravac) da je noću 29/30. marta saobraćaj motornih vozila između Otočca i Brloga bio vrlo živ, ali tome podatku nije obraćana dovoljna pažnja, jer se smatralo da se radi o redovnom snabdijevanju otočackog garnizona. Uveče 30. marta, u 20 sati, kada su jedinice 13. divizije već bile u pokretu prema polaznim položajima za napad, iz Štaba 3. brigade 13. divizije primljen je izvještaj da prema podatku dobivenom iz Starog Sela, neprijatelj za naredno jutro priprema napad na partizanske položaje. Ni taj podatak nije u Štabu 35. divizije kao ni u Štabu 11. korpusa uzet kao dovoljan razlog za obustavljanje započete akcije, jer je preovladalo uvjerenje da se radi o neprijateljevom napadu onakvog obima kakvi su bili nekolicini prethodni napadi na Podum i Glavace. Takva procjena neprijatelja i njegovih namjera presudno je uticala na razvoj situacije narednih nekoliko dana, jer je glavnina 35. divizije ušla sjutradan u borbu protiv mnogo nadmoćnijeg neprijatelja u borbenom rasporedu, koji joj nije omogućio uspješan otpor u Gackom polju.

Bataljoni iz sve tri brigade određeni za napad na jugoistočne prilaze Otočcu, izbili su do ponoći neprimjećeni od neprijatelja, na polazne položaje za napad i, odmah, prešli u odlučan napad. U toku prvog sata borbe 2. bataljon 1. brigade zauzeo je na juriš Vital i podišao vrhu Prozorine. Čelo dva ešelonirana bataljona 2. brigade izbilo je bez borbe u Špilnik i posjelo ga za obranu. Četvrti bataljon 3. brigade je, također, bez iborbe posjeo bezimenu kotu 1 km sjeverno od Prozora. Neprijatelj je bio iznenađen u Prozoru, ali se dosta brzo snašao i protunapadom U 3 sata povratio Vital. Na traženje Štaba 1. brigade artiljerijski divizion tukao je tada srednji dio Prozora oko crkve, a odmah zatim bataljoni 1. brigade zauzeli su Prozorinu i ovladah cijelim Prozorom, sem vrha Vitala, odakle je neprijatelj pružao ogorčen otpor.

Dok se odvijala borba u Prozoru, neprijatelj je u Otočcu pripremao snage za odlučan protunapad, s kojim je prema Spilniku počeo već u 2 sata. Prvi bataljon 2. brigade izdržao je prve napade, ali kada su u 3 sata stigli i tenkovi, oba bataljona 2. brigade povukla su se pod 'borbom prema Oltarima. Oko 4 sata neprijatelj je počeo oštar napad preko Unica na Prozor i na bezimenu kotu. Zbog nelikvidiranog Vitala obrana položaja u Prozoru i na bezimenoj koti bila je jako otežana, pa su jedinice javljale da na njima neće moći dugo izdržati. Da jedinice ne bi u tako nepovoljnom položaju sačekale zoru, Štab 13. divizije naredio je u 5 sati povlačenje svih jedinica u rejone iz kojih su krenule u napad.²³

Zbog energičnog pritiska jakih neprijateljevih snaga, povlačenje dijela jedinica 35. divizije nije vršeno dovoljno organizirano. Četvrti bataljon 3. brigade uspio je da se organizirano i bez većih gubitaka povuče s bezimene kote preko Oltara prema Podumu. Jedan bataljon 2. brigade, uporedo s 4. bataljonom 3. brigade, povlačio se prema Iničima, dok je drugi odstupao duž ceste Otočac — D. Sinac. Štab 1. brigade, sa dva bataljona odstupao je pod borbom prema Lešću, uz obje strane rijeke Gacke, dok je neprijatelj jednom bataljonu 1. brigade uspio presjeći odstupnicu u Čovićima, pa je ovaj promenio pravac odstupanja, te preko Majatičevog vrška (k. 618) i Krčevina odstupio u Kosinj.

Štab 35. divizije, s osmatračnice na Umu, u prvim jutarnjim satima osmatrao je razvoj situacije na liniji Otočac — Lešće, ali nije više imao veze sa štabovima 1. i 2. brigade. Štab 3. brigade javljao je da neprijatelj napada jakim snagam zapadni dio Uma, Glavace i Dabar. Po intenzitetu borbi i brzom nastupanju neprijateljevih streljačkih strojeva preko Gacka polja, Štab 13. divizije je došao do zaključka da je u toku napad većih razmjera. Zbog toga je Štabu 3. brigade naredeno da se u slučaju povlačenja sa sadašnjih položaja orijentira na obranu linije Petrinić Polje — Doljani — Zalužnica. Oko 9 sati Štab 13. divizije napustio je osmatračnicu na Umu i prešao u Brakusovu Dragu, odakle je pokušavao da do-

¹⁴ Zbornik, tom V. knj. 25, dok. br. 138.

de u vezu sa štabovima 1. i 2. brigade, ali mu to nije uspjevalo. Oko podne primljen je izvještaj da je na položaje 2. i 3. bataljona 2. brigade, u Ivčevića Kosi i Potkorenu, napala jaka ustaška kolona iz pravca Perušića, te da su se ova dva bataljona povukla pod borbom u Ramljane i Lešće. Pošto je na taj način pravac Čanak — Turjanski — Vrhovine ostao otvoren, 2. bataljon 1. brigade, koji se kao rezerva 1. brigade zatekao u Lešću, krenuo je najprečim putem u Crnu Vlast (danas Gornje Vrhovine) i Klanac (Turjanski) da bi zaštitio prilaz Vrhovinama s tog pravca. Zbog nejasne situacije u južnom dijelu Gacka polja, artiljerijski divizion i divizijski dijelovi prebačeni su -poslije podne u rejon Vrhovina.

Tog popodneva Stab 13. divizije uspjeo je da dobije samo djelomično sliku situacije 1. i 2. brigade. Stab 3. brigade javljao je da je neprijatelj ovladao Glavacama i sjevernim dijelom Uma, te da se kod Dabra vodi oštra borba s neprijateljevom kolonom koja je naišla od Stajnice, a pritisak na bataljone u Škarama i na Umu stalno se pojačava, pa su slabi izgledi da se ti položaji održe do mraka. Odmah su preduzete mjere da se jedinice s Uma povuku u Doljane i Zalužnicu. Prama nepotpunim i ne svježim usmenim izvještajima pojedinih članova Štaba 2. brigade, neprijatelj je prateću četvu i jedan bataljon 2. brigade, poslije njihovog kraćeg otpora na liniji D. Sinac — D. Lešće, nabacio na strme padine Godače kod Majerovog vrela. Kod Ramljana i željezničke stanice Lešće vodila se cijelog dana borba, ah situacija na tom prostoru nije još uvijek bila jasna. Sa Štabom 1. brigade nije bilo nikakve veze, pa se opravdano pretpostavljalo da je njena glavnina ostala zapadno od ceste Lešće — Perušić. U stvari, Stab 1. brigade sa dva bataljona kad se sukobio poslije podne s 31. ustaškom bojnom kod željezničke stanice Lešće, ustanovio je da je neprijatelj iz Otočca preko Gacka polja izibio u rejon vrela Gracke, i odustao od pokušaja da se odmah probija prema Ramljanima, već je prenočio na prostoru zapadno od željezničke stanice Janjče, povezao se s bataljonom koji je bio odbačen prema Kosinju, pa se sjutradan pod borbom pro-

bio preko Potkorena, južno od Ramljana na Duman, i odatle bez borbe do mraka izbio u Turjanski.

Predveče 31. marta Stab 35. divizije odlučio je da se zbog nejasne situacije na lijevom krilu komandno mjesto premjesti iz Brakusove Drage u Vrhovine. Poška nije bila isključena mogućnost da se neprijatelj još i toku noći preko Godače probije u Vrhovine, javljene je svim ustanovama ZAVNOH-a i pozadinskim ustanovama koje su bile razmještene u širem rejonu Vrhovina da se još u toku nastupajuće noći evakušu u pravci Korenice i Plitvičkih jezera. „Na putu za Vrhovine, Stab 13. divizije saznao je da su se veći dio jednog bataljona i prateća četa 2. brigade, s prostora oko Majerovog vrela, pod pritiskom sklonili u tunel ispod Godače kao i da je prateća četa kod Majerovog vrela morala da napusti jedan protivtenkovski top 57 mm, jer su tovarni konji izginuli. Odmah je naređeno Stabu 2. brigade da se sa bataljonom, koji je bio južno od Zalužnice, po svaku cijenu obezbijedi izvlačenje jedinica IZ tunela kroz sjeverni izlaz, da se poveže s lijevim krilom 3. brigade u Doljanima, te da u toku noći organizira obranu na zapadnim prilazima u Vrhovine.

Poslije ponoći počela je jaka snježna vijavica, koja je otežavala pokrete i uspostavljanje veza. Neprijatelj je, koristeći se uspjesima postignutim 31. marta i slabo organiziranom obranom u rejonu Zalužnice, produžio i u toku noći da oprezno napreduje preko Zalužnice ka Ivančevića Brdu. Stab 13. divizije pokušao je da te noći organizira evakuaciju korpusnog skladišta municije iz Vrhovina, ali u tome nije uspio, jer je artiljerijski divizion bio u pokretu za Gornji Babin Potok, a sve zaprege s područja Vrhovina. i sva raspoloživa radna snaga bili su iskorišteni od ustanova Glavnog štaba i ZAVNOH-a koje su se prethodne večeri evakuirale s tog prostora. Pred zoru, kada su dijelovi 2. brigade pod pritiskom počeli napuštati položaje pred Vrhovinama, Stab 13. divizije premjestio se u Gornji Babin Potok. Neprijatelj je 1. aprila izjutra ušao u Vrhovine i odmah minirao skladište municije.

Dva bataljona 2. brigade, uspješno su 31. marta do

mraka, pružali otpor koncentričnom napadu triju ustaških bojni, na sektoru Ramljana. Zbog pojave dijelova 34. ustaške bojne na Drvenjaku, tj. na njihovom lijevom boku, ti su se bataljoni noću povukli na liniju Turjanski — Crna Vlast. Posle toga 34. ustaška bojna posjela je Ramljane, a 19. i 31. bojna izbile su preko Tonkovića i Coraka 1. aprila prije podne u Vrhovine, odakle su odmah preduzeli napade na Crnu Vlast, iz koje su se bataljoni 2. brigade pod borbom povukli u zaseoke Bogdanovići i Pupavci.

Prvog aprila prije podne neprijatelj je produžio s napadima na cijelom frontu od Petrinića Polja na sjeveru do Čanka na jugu. Na desnom krilu 35. divizije 3. brigada 13. divizije držala je toga dana izjutra liniju Petrinić Polje — Brezovac — Gornji Doljani — Vrhovinski Dugi Dol.²⁴ Njoj je izdato tog jutra naređenje da i dalje rokira glavninu svojih snaga ulijevo prema Rudopolju, radi tješnjeg sadjejtva sa 2. brigadom u obrani pravca Vrhovine — Plitvička jezera. Druga brigada, pak, imala je dva bataljona na liniji brdo Perušić (k. 913) — Metla (k 910 i k. 911), jedan bataljon na klancu prema Turjanskom, a jedan bataljon u rezervi u Gornjem Babinom Potoku. Drugi bataljon 1. brigade zatvarao je prilaze Turjanskom sa zapada i s juga, dok sa glavinom 1. brigade još uvijek nije bila uspostavljena veza. Desno krilo 3. brigade nije bilo stalno povezano s jedinicama 8. divizije na sektoru Plaškog, već je patrolama uspostavljalo povremeni dodir sa djelovima Plaščanskog NOP odreda, između selà Mala Kapela i Dabra. Na lijevom krilu 35. divizije, bataljon u Turjanskom bio je u neposrednoj vezi sa dvije čete 1. ličkog područja, koje su bile raspoređene u širem rajonu Kozjana. Prvi bataljon Ličkog NOP-a, u vrlo razrijeđenom rasporedu, kontrolirao je i dalje preko 20 km dugu liniju od Podova na Ljubovu pa preko Široke Kule i Ostrovice do Vrebca. Na istočnim granicama ličkog slobodnog teritorija, na sektoru Ličkog Petrovog Sela i duž Plješevice, kao ni u južnom dijelu Like, neprijatelj nije ispoljavao veću aktivnost, pa, prema tome, poza-

²⁴ Zbornik, tom V, knj. 25, dok. br. 132 i 163.

dina glavnine 35. divizije, Štab korpusa i GŠH u rejonu Plitvičkih jezera nisu bili ugroženi. Štab 13. divizije bio je u mogućnosti da svu pažnju posveti obrani pravca Vrhovine — Plitvička jezera.

Sa linije Vrhovine — Ramljani neprijatelj je 1. aprila prije podne krenuo u napad u ovakvom rasporedu: Izviđački odred 392. divizije i 3. bataljon 846. puka, s četom tenkova i divizionom artiljerije, napadali su s obje strane ceste u pravcu Plitvičkih jezera; na pravcu Vrhovine, Crna Vlast, Turjanski napadale su 31. i 19. ustaška bojna iz Ramljana je, preko Dumana, trebalo da napada 34. ustaška bojna ali je ona pokretom glavnine 1. brigade pravcem Janjče — Duman — Turjanski bila primorana da se zadrži u Ramljanima. Ocjenivši da je trenutno najugroženiji pravac Crna Vlast — Metla (k. 911) — Gornji Babin Potok, Štab 35. divizije naredio je Štabu 3. brigade da s jednim bataljonom ojača obranu 2. brigade na Metli, a artiljerijskom divizionu da sa vatrenih položaja na Čudinom klancu podrži obranu kose Perušić (k. 913) i Metle (k. 911 i k. 910).

Podržan jakom artiljerijskom vatrom i tenkovima, neprijatelj je oko podne zauzeo kosu Perušić i pokušao da proširi uspjeh u pravcu Visibabe, ali je čvrstom obranom dvaju bataljona 3. brigade, na liniji željeznička stanica Rudopolje — Ogradak — Donji Babin Potok, bio zadržan. Južno od ceste dva bataljona 2. brigade, ojačana jednim bataljonom 3. brigade, poslije uporne obrane (k. 910 i 911) morah su da napuste Metlu, ali su zatim uspjeh da na liniji Kriva draga — Zutulja (k. 984) zadrže dalji prodor neprijatelja. Napad dviju ustaških bojni iz Crne Vlasti prema Turjanskom uspješno je odbijen na Klancu. Tako je pokušaj neprijateljevog prodora prema Plitvičkim jezerima i u Turjanski toga dana zaustavljen već na prvim kilometrima od Vrhovina. Neprijatelj je zanoćio na liniji Rudopolje — kosa Perušić — kosa Metla — Crna Vlast (zaselak Bogdanovići), držeći jedinice ešelonirane po dubini i sa dobro obezbjeđenim bokovima.

Štab 35. divizije očekivao je da će neprijatelj idućeg dana ponoviti pokušaj da prodre u rejon Gornjeg Babinog Potoka, pa je te noći poduzeo sve mjere da

obranu na tom pravcu još ojača. Sa Štabom 1. brigade konačno je uspostavljena veza i dat mu zadatak da preuzme obranu šireg rajona Turjanskog, dok su 2. i 3. brigada utvrđivale svoje položaje i oformile brigadne rezerve u Stajinama i Borića Selištu. Međutim, idućeg jutra neprijatelj je iznenada promjenio glavni pravac napada. Izviđački odred i 3. bataljon 846. puka nisu napuštali utvrđene položaje na Perušiću i Metli, a dio snaga povukli su na liniju Mali Obijaj (k. 835) — Crna Vlast. Sa tri ustaške bojne ojačane artiljerijom, izvršio je, međutim, koncentriran napad na Turjanski. Iz Crne Vlasti napadala je na Klanac 31. ustaška bojna, uz podršku dvije baterije, dok je 19. ustaška bojna, zaobilazeći Klanac s juga, napadala preko Medenog dolca, a 34. ustaška bojna iz Dumana, preko Korita i Mašića Budžaka. Prva brigada bila je primorana da se povuče u sjeveroistočne zaseoke Turjanskog, a neprijatelj je popalio srednji i južni dio sela, uništio otkrivena skladišta, pa se prije mraka žurno povukao u polazne baze, tako da ga 1. brigada nije ni stigla da goni. Bojne 4. ustaškog zdruga (31. i 34) povukle su se iz Turjanskog u Ramljane, pa je 34. bojna posjela Ramljane, Janjče i Lešće, a 31. bojna vraćena u Perušić i Prvan Selo. Devetnaesta ustaška bojna povukla se u Crnu Vlast, gdje je idućeg dana počela da se utvrđuje na kotama 827 i 793.

Da bi izbjegla novi iznenadni koncentrični napad i da bi se bolje povezala s jedinicama koje su kontrolirale prostor Gostovača — Podovi — Kozjan — 1. brigada proširila je svoj raspored od Turjanskog na jug, postavljajući jedan bataljon na cesti između Ramljana i Čanka (Golići i Lug).

Stab 11. korpusa upoznao je radiogramom Stab 13. divizije sa situacijom na ličkom sektoru i naredio da 1. brigadu što više angažira na odsjeku Jezerane — Brinje — Žuta Lokva. Ona je odmah izvršila pritisak na posade između Jezerana i Brinja, a jedan bataljon ostavila u zasjedi u Brinjskom klancu. Zasjeda je 1. aprila nanijela neprijatelju znatne gubitke.²⁵

²¹⁶ Zbornik, tom V, knj. 26, dok. br. 146.

Zatišje na sektoru Donjeg Babinog Potoka 2. aprila pružilo je priliku bataljonima 2. i 3. brigade 35. divizije da predahnu. Štabovi brigada izrazili su spremnost da idućeg dana protivnapadima, uz podršku artiljerije, odbace neprijatelja s najistaknutijih tačaka — s kota 913 (sjeverni dio kose Perušić) i 911 na Metli. Štab 13. divizije izdao je potrebne usmene zapovjesti, pa je 3. aprila, zorom, počela vatrena priprema protunapada. Neprijatelj nije sačekao bliski napad već se povukao u Vrhovine i Crnu Vlast.

Pokušaj triju bataljona 2. i 3. brigade da neprijatelja potisnu iz Crne Vlasti prije nego što se tamo dobro utvrdi, nije uspio, ali nije izazvao ni jaču reakciju neprijateljevih snaga iz Vrhovine.

Svi podaci prikupljeni o neprijatelju 3. aprila ukazivah su na to da on bar idućih nekoliko dana ne namjerava da produži započetu akciju prema Plitvičkim jezerima i Krbavskom polju. Konačno se 4. aprila, poslije pet neobično teških dana za 35. diviziju, moglo prići mirnom sređivanju jedinica, planskoj smjeni s položaja onih koje su bile najiscrpljenije, popuni izginulog kadra, redovitijoj ishrani i popuni municijom i drugim materijalnim potrebama.

Gubici 35. divizije tih 5 dana bili su dosta veliki. Poginuo je 51, ranjena su 142 borca i nestalo ih preko 100. Među poginulima svaki treći bio je starješina. Od naoružanja je izgubljeno 2 pt topa 37 mm, 3 mala minobacača, 1 mitraljez, 14 puškomitraljeza, 113 pušaka i municija u koipusnom skladištu (470 mina za minobacač i 9.900 metaka). Do gubitka relativno velikog broja puškomitraljeza došlo je najviše zbog prakse da puškomitralješci u najkritičnijim situacijama štite povlačenje svoje jedinice, pa se, zatim, sami ne uspijevaju povući. O žestini borbi vođenih tih dana, govori i činjenica da su jedinice 35. divizije u njima utrošile 67.000 metaka, 200 mina za mali minobacač, preko 200 granata za artiljerijska oruđa i 170 ručnih bombi. Neprijatelju su nanijeti znatni gubici, ali o njima nisu dobijeni pouzdani podaci.

Procjenjeni su na oko 123 poginula i 183 ranjena vojnika.²⁶

Neprijatelj je samo djelomično ostvario ciljeve svoje akcije, za koju je upotrebio trostruko brojnije i materijalno mnogo opremljenije snage od 35. divizije. On je nju potisnuo iz Gackog polja, ovladao Vrhovinama i komunikacijom Otočac — Gospić, ali nije uspio da prodre u rejon Plitvičkih jezera, niti da razbije 35. diviziju. Glavni štab Hrvatske obratio se 3. aprila direktno Štabu 35. divizije s pitanjem da li je rajon Plitvičkih jezera obezbjeđen od iznenadnog prodora neprijateljevih snaga, s obzirom na to da se neprijatelj približio tom rejonu mjestimično na 10 km, kao i da iza 35. divizije nema naših većih borbenih jedinica. Štab 35. divizije odgovorio je pozitivno, pa je Glavni štab ostao u tom rejonu.

Štab 11. korpusa NOVJ, cijeneći situaciju na sektoru Vrhovina i Brinja, došao je do zaključka da je većina snaga njemačke 392. legionarske divizije (uključujući i pridate ustaške bojne), angažiran na ta dva sektora, dok su uz njen štab u Otočcu ostale samo slabije snage. Pritiskom na Gacko polje sa sjevera, neprijatelj se mogao relativno lako prinuditi da smanji pritisak na 35. diviziju kod Vrhovina, kao i na dijelove 13. divizije kod Brinja. Zbog angažiranosti jedinica 11. korpusa i njihove razvučenosti na velikom prostoru od Istre do Like, u okviru Korpusa nisu se mogle naći snage za takav manevar. Zato je zatražena intervencija Glavnog Štaba NOV i PO Hrvatske, pa je on naredio Štabu 4. korpusa da uputi jednu brigadu na sektor Dabra, odakle bi izvršila pritisak na liniju Otočac — Vrhovine. Tako je 2/3. aprila 1. brigada 8. divizije upućena iz Plašćanske doline, preko Male Kapele, na prostor Dabar, Petrić Polje, odakle je uspostavila vezu sa 3. brigadom 13. divizije u Brezovcu.

Cim je ta brigada stigla u Dabar, saznala je da jedna legionarska jedinica upravo pljačka Doljane. Odmah je tamo uputila 4. bataljon sa zadatkom da spriječiti pljačku. Kad je primjetio približavanje partizana.

²⁶ Zbornik, tom V, knj. 26, dok. br. 146.

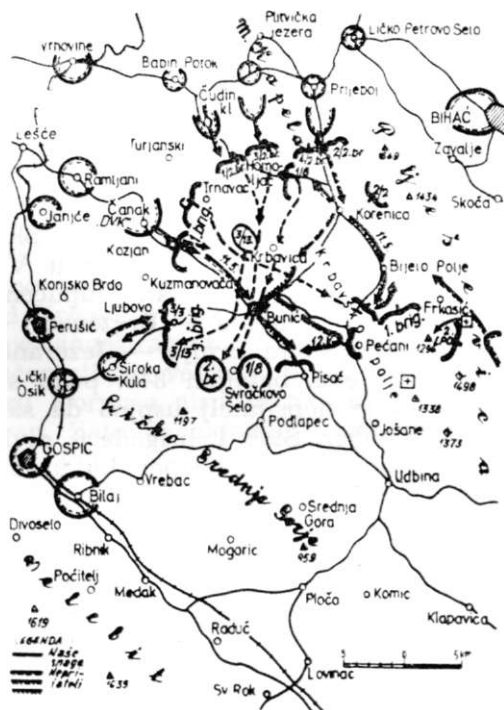
neprijatelj je pobjegao iz Doljana u Zalužnicu, napustivši veći dio opljačkane stoke i hrane. Idućeg dana, izjutra 4. aprila, Brigada je ostavila jedan bataljon na visovima sjeverno od Dabra da bi obezbjedila leđa, a sa tri bataljona izvršila demonstrativni napad na neprijateljeva "točna obezbjeđenja ceste Otočac — Zalužnica. Poslije prvih sudara na liniji Staro Selo — Podum — Zalužnica. očekujući brzo reagovanje neprijatelja, bataljoni su se povukli na podesnije položaje za obranu na liniji Glavace — Drenovac (k. 594) — Atlin vrh (k. 801) — Brezovac. I, zaista, neprijatelj je već 3. aprila prije podne saznao preko svojih terenskih obavještajaca (povjerenika) za prisustvo 1. brigade u Dabru. Povukao je tada izviđački odred 392, divizije iz Vrhovina u Zalužnicu i Podum, odakle ga je 4. aprila uputio u protunapad na dijelove 1. brigade u Škarama i sjeverno od Doljana.⁷ Međutim, taj napad je sačekao i uspješno odbijen.

Štab 392. divizije odlučio je da se što prije oslobodi neugodnog prisustva partizanskih snaga na sjevernoj ivici Gackog polja. Za 5. april on je organizirao koncentriran napad sa širokog prostora na Dabar, Škare i Brezovac. Dio Izviđačkog odreda vraćen je u Vrhovine, a otud povučen 3. bataljon 846. puka i upućen u napad pravcima: Zalužnica — Doljani — Brezovac i Podum — Škare — Dabar. S prostora Brinje — Jezerane, u pravcu Dabra, upućen je 2. bataljon 846. puka s ustaškim ojačanjima. Pošto je neprijatelj uspjeo da sa sjevera i zapada prodre u Dabar, Štab 1. brigade 8. divizije naredio je svojim ibataljonima da se ipovuku ti rejon Živice (5 km zapadno od Dabra) i sjevernije na prevoju Male Kapele. Smatrajući da su partizani protjerani s dabarskog sektora, jedinice 846. puka povučene su još istog dana u polazne baze: 2. bataljon u Brinje, a 3. bataljon u Škare i Glavace. Bataljoni 1. brigade 8. divizije te noći su se rasporedili u Dabru, Petrinić Polju i Živici.

Dok su se prvih dana aprila odvijale borbe oko prilaza Gackom polju, 13. divizija vršila je i dalje pritisak na neprijateljeve posade oko Brinja. Njena 1. brigada izvršila je 5. aprila napad sa dva bataljona na

²⁷ AVII, k. 18, br. reg. 39/14.

posadu u Prokikama i uspjela da je satjera u nekoliko utvrđenih zgrada u središtu sela. Neprijatelj je iz Brinja uputio pojačanje, koje je uspjelo da se iz Žute Lokve probije u Prokike, poslije čega su se bataljoni 1. (brigade povukli prema Vodoteču.^{2*} Dva dana kasnije, 13. divizija izvršila je s glavninom svoje 1. i 2. brigade napad na neprijateljeva uporišta na Capeli, između Modruša i Jezerana (Carska kuća, vrh Kapele i Razvala). Za tu akciju Štab 13. divizije računao je i na sadejstvo 1. brigade 8. kordunaške divizije koja je iz Dabra planirala napad na Stajnicu i Lipice, ali je, pošto je saznala za povlačenje neprijatelja iz tih sela u Jezerane, odustala

Situacija kod Korenicc 10 — 12. maja

* Zbornik, tom V. knj. 26, dok. br. 34.

od njega. Cilj napada 13. divizije bio je da se na Kapeli presječe veza između Ogulina i Brinja i privuče na taj sektor dio snaga njemačke 392. divizije, pa tako rastereti pritisak na 35. diviziju kod Vrhovina. Taj cilj djelomično je postignut. Osiguranje s prijevoja Kapele natjerano je na povlačenje u Razvalu, a neprijatelju u sva tri uporišta naneseni su gubici. Štab '392. divizije morao je da upotrebi dio 846. i dio 847. puka da povрати prijevoj Kapele i ojača posadu u Razvali.²⁹

U Štabu 35. divizije primljen je 6. aprila podatak prema kojem su se ustaške snage iz Gospića i Perušića pripremale da jednog od narednih dana upadnu preko Ljubova u Krbavsko polje. Podatak je izgledao utoliko vjerovatniji, što je prilaz Ljubovu, na položajima kod Široke Kule, zatvarala samo jedna četa 1. bataljona Ličkog NOP odreda, a između te čete i 1. brigade 35. divizije u Turjanskom, nalazila se samo jedna slabija terenska četa Komande 1. ličkog područja, koja je patrolama kontrolirala prostor Ljubovo, Kuzmanovača, Čanak. Smatrajući da Turjanski mogu uspješno braniti dva bataljona, Štab 11. korpusa naredio je da dva bataljona 1. brigade odmah pređu na prostor Kuzmanovača — Podovi, radi zaštite ljubovskog prijevoja i aktivnog djelovanja na cesti Perušić — Lešće. Preostala dva bataljona 1. brigade raspoređena su tako da je jedan zatvarao Klanac sjeverno od Turjanskog, a drugi kontrolirao prilaze Turjanskom iz pravca Ramljana. Bataljoni su zauzeli novi raspored 7. aprila do podne.

Da bi se neprijateljeve snage oko Gospića jače vezivale i smanjila mogućnost većih ispada, naređeno je 1. bataljonu Ličkog NOP odreda da što češće vrši prepade na južna i zapadna obezbjeđenja Gospića. Štab 1. bataljona odlučio je da 9. aprila napadne satniju ustaške milicije u Bilaju. Iako se uspjela održati, cilj je djelomično postignut, jer je neprijatelj stekao dojam da su partizanske snage južno od Gospića jače nego što su stvarno bile.³⁰

²⁹ AVII, k. 18, br. reg. 39/14.

³⁰ Zbornik, tom V, knj. 26, dok. br. 106.

Neprijatelj je, smatrajući da je na sektoru Dabra situacija popravljena, prebacio Izviđački odred iz Škara i Glavaca 7. aprila uveče u Vrhovine, gdje su već bili 3. bataljon 846. puka i 19. ustaška bojna. Sa ta tri bataljona i 34. ustaškom bojnomo neprijatelj je za 8. april pripremao nov napad na Turjanski i Babin Potok. Ova akcija počela je napadom triju neprijateljevih bataljona na Turjanski. Izviđački odred napadao je iz Crne Vlasti preko Klanca, 19. ustaška bojna svojim poznatim stazama preko Medenog Dolca, a 34. ustaška bojna iz Ramljana preko Drvenjaka i Mašića Budžaka. Treći bataljon 846. puka upućen je da na pomoćnim pravcima napada preko Metle prema Gornjem Babinom Potoku i da preko Rudopolja veže glavninu partizanskih snaga i spriječiti njihovu intervenciju prema Turjanskom.

Izviđački odred naišao je na jak otpor jednog bataljona 1. brigade na Klanцу, pa je težište napada prenio na spoj tog bataljona sa 3. bataljonom 2. brigade kod Velike grede (k. 983). Prodorom na tom pravcu on je već prije podne uspio da odbaci 3. bataljon na padine Lisine (k. 1182). Pošto je 19. ustaška bojna napadom iz Medenog dolca ugrozila lijevi bok bataljona na Klanцу, on se morao povući bez borbe u istočne zaseoke Turjanskog, odakle je zajedno sa 1. bataljonom, koji je 34. ustaška bojna potisnula u južne zaseoke Turjanskog, branio taj dio sela od bezobzirnog paljenja i uništavanja. Ni 1. bataljon 2. brigade nije izdržao napad glavnine 3. bataljona 846. puka na Metli (k. 911), pa se pod pritiskom povukao prema Gornjem Babinom Potoku. Jedna četa legionara sa kote 911 brzo se prebacila preko ceste i zauzela slabo branjenu k. 901 (južno od Borića Selišta). Zbog tog poteza neprijatelja i pritiska iz Rudopolja, 1. bataljon 3. brigade morao je napustiti obranu kose Perušić i povući se preko Velikog ogradka na padine Visibabe.

Pošto je uništio zauzete dijelove Turjanskog, neprijatelj se poslije podne počeo povlačiti, ali ne istim pravcima kojima je i napadao. Devetnaesta ustaška bojna krenula je prema Čanku i Kuzmanovači, a Izviđački odred iz Sječivice preko Krive drage prema zapadnom

dijelu Gornjeg Babinog Potoka. Zbog tog pokreta Izviđačkog odreda dijelovi 2. brigade morali su da napuste Krivu dragu i Stajine, te da obranu organiziraju sa druge strane ceste. Neprijatelj je uspio da popali Donji Babin Potok i zapadni dio Gornjeg Babinog Potoka, a zatim da se pod borbom povuče u Crnu Vlast i Vrhovine. Uveče je 2. brigada posjela Metlu i kosu Perušić, dok se 3. brigada sa dva bataljona nalazila u Boriča Selištu. Drugi bataljon 3. brigade, koji je prilikom povratka iz Brezovca 8. aprila uvečer kod Vrhovinskog Dugog Dola došao u sukob s djelovima 3. bataljona 846. puka, ne znajući pravu situaciju oko Babinog Potoka, zašao je u šumu sjeverno od Rudopolja i tu zanoćio. Zbog nejasne situacije oko Babinog Potoka, u vrijeme kada se Izviđački odred pojavio iz pravca Turjanskog, Stab 3. brigade poslao je svom 4. bataljonu naređenje da se vrati u sastav Brigade, ali ne pravcem kojim je već krenuo 2. bataljon, već zaobilaznim putem preko Saborskog i Plitvičkih jezera. Stab 35. divizije premjestio se u Končarev Kraj. Od 1. i 3. bataljona 3. brigade formirana je divizijska rezerva, a 2. bataljon 3. brigade zadržao je u Gornjem Babinom Potoku.

Istodobno s pokretom 34. ustaške bojne iz Ramljana prema Turjanskom, krenule su i iz Perušića 31. ustaška bojna i 7. satnija 2. bojne 15. pešadijske pukovnije preko Konjskog Brda ka Podboišnom Selištu i Gostovači. Poslije podne te neprijateljeve jedinice počele su oprezno podilaziti položajima koje je držao bataljon 1. brigade u Kuzmanovači, očekujući dogovorenu pojavu 34. ustaške bojne iz pravca Čanka. Pošto je 34. ustaška bojna oko 16 sati izbila na prostor, sjeverno od Kuzmanovače, dao je ugovoreni znak raketom, pa je počeo istodobni napad na bataljon 1. brigade sa sjevera, zapada i juga. Međutim, on je pratio pokrete neprijatelja, na vrijeme obezbjedio bokove i spremno dočekao napad. Poslije dva sata napad je uspješno odbijen i neprijatelj se povukao prema Ramljanima i Perušiću.

Poslije borbi 8. aprila aktivnost na sektoru Vrhovina bila je nekoliko dana ograničena na obostranu izviđačku djelatnost i sukobe patrola. Neprijatelj je po-

vukao Izviđački odred iz Vrhovine u Otočac. Pošto je glavnina 8. divizije bila tih dana zauzeta borbom oko Cazina, a neprijatelj izvršio veći ispad na slobodni teritorij Korduna, 1. brigadi 8. divizije naređeno je da se hitno prebaci iz rajona Dabra u Perjasicu. Da bi dabarski rajon i dalje zadržala pod kontrolom, Stab 35. divizije naređio je 3. brigadi da svoj 1. bataljon iz divizijske rezerve uputi na sektor Dabra.

Zbog pomenute operacije u Cazinskoj krajini protiv dijelova 373. legionarske divizije, Stab 4. korpusa NOVJ zatražio je od Staba 11. korpusa da tu operaciju olakša pritiskom na dijelove 373. divizije oko Bihaća. Za izvršenje tog pritiska, Stab 11. korpusa mogao je da odvoji samo tri bataljona. Četvrtom bataljonu 3. brigade koji je povučen sa sektora Dabra i 3. bataljonu Plašćanskog NOP odreda naređeno je da s linije Ličko Petrovo Selo — Vaganac izvrše pritisak prema Izačiću i Bihaću, a 2. bataljonu Ličkog NOP odreda da izvrši demonstrativni napad na Zavalje (južno od Bihaća).

U toku petnaestodnevnih borbi u trouglu Vrhovine, Turjanski, Gornji Babin Potok neprijatelj se uvjerio da prodor prema Plitvičkim jezerima neće moći da izvrši snagama koje je za to odredio. Zato je 18. aprila završen »poduhvat protiv Glavnog štaba«, a u izvještaju Ministarstvu oružanih snaga NDH konstatirano je da je izvršen prvi dio plana, tj. potiskivanje partizana iz Gacskog polja i povezivanje 4. ustaškog zdruga sa 392. legionarskom divizijom na liniji Otočac — Gospić. Grupa *Beherer* raspuštena je, pa je povratkom 31. ustaške bojne u Perušić taj garnizon bio ponovno jače aktiviran u pravcu Ljubova, dok je 34. ustaška bojna s prostora Ramljane, Janjče obezbjeđivala cestu Lešće — Perušić i vršila ispade prema Turjanskom.

Stab 392. divizije radio je i dalje na pripremama šireg ofanzivnog pothvata protiv ličkog slobodnog teritorija, koji je najvjerojatnije bio uvršten u plan operacija njemačkog 15. brdskog armijskog korpusa još krajem februara, dok je komandant 15. korpusa obilazio 392. diviziju, ah je zbog nedovoljno snaga bio odlagan sve do početka maja. Štab 846. puka dobio je zato zadatak

da sa svojom glavnom i (pridatim snagama iz prostora oko Vrhovina vrši stalno pritisak na oslabljenu i razvučenu 35. diviziju na prostoru Babin Potok, Turjanski, kako bi je zamarao, i najzad, natjerao da napusti prostor između Vrhovina i Plitvičkih jezera, koji pruža vrlo pogodnu bazu za ofanzivu prema Krbavskom polju. Na tom pravcu, poslije 15. aprila, 35. divizija imala je samo 2. brigadu i dva bataljona 3. brigade od kojih je svaki brojao jedva nešto preko 100 boraca. Prvi bataljon 3. brigade bio je i dalje u rejonu Dabra, a 2. bataljon smjenio je sredinom aprila 4. bataljon na sektoru Prijeboja, u svojstvu korpusne rezerve.

Druga brigada držala je i dalje kompleks pošumljenih kosa južno od glavne ceste, u trouglu između Donjeg Babinog Potoka, Velike grede (k. 983) i Cudinog klanca. Dva bataljona bila su stalno na liniji Donji Babin Potok — Velika Greda, organizirajući obranu oko kota 911, 910, 984 i 983, dok su druga dva bila u Turjanskom, odakle je 1. brigada pomjerena na jug. Treća brigada imala je od 17. aprila svoj 3. bataljon na prostoru kosa Perušić (k. 913 i 944), željeznička stanica Rudopolje, Borić Selište, sa zadatkom da spriječi prodor neprijatelja glavnom cestom i sjeverno od nje. Četvrti bataljon 3. brigade bio je u Gornjem Babinom Potoku kao divizijska rezerva.

Pošto je 1. brigada po naređenju Štaba 11. korpusa pomjerena iz Turjanskog na jug, njena dva bataljona bila su raspoređena u rejon Kuzmanovače, sa zadatkom da aktivnim djelstvima prema cesti Lešće — Perušić vežu neprijateljeve snage u Ramljanima i Perušiću, a dva bataljona u rejonu Široke Kule, sa zadatkom da spriječe očekivani pokušaj ustaškog ispada iz Gospića, Ličkog Osika i Perušića prema Ljubovu.

Nastojeći da se prije produžetka prodiranja prema Plitvičkim jezerima i Krbavskom polju oslobodi pritiska 13. divizije na saobraćajnicu Ogulin — Brinje — Senj, Štab njemačke 392. divizije posvetio je veću pažnju akcijama dijelova 846. i 847. puka u Gorskome kotaru. Štab 13. divizije poslije napada na posade u Kapeli, uputio je 1. brigadu na prostor Vrbovsko, Lukov Dol,

Bosanci, Ponikve, da bi se na tom mirnijem sektoru, uz desnu obalu Kupe odmorila, nahranila i sredila. Na prostor Drežnica, Gornji Kraj, Krivi Put dovedena je njegova 2. brigada. Prvi NOP odred ostao je prema Ogulinu (Brezno — Ljubušina), a 2. NOP odred na prostoru prema Rijeci (Zlabin, Mrzle Vodice).

Koncentrirani napad neprijatelja na širi rejon Drežnice počeo je 14. aprila. Cilj napada bio je ovladati tim prostorom, uništiti dijelove 13. divizije i vojnopozadinske ustanove, komande i skladišta. U toj operaciji neprijatelje je angažirao: na pravcu Senj — Tužević — Drežnica Izviđački odred 392. divizije (bez 2. čete); na pravcu Brinje — Skalići 3. bataljon 846. puka i 2. četu Izviđačkog odreda 392. divizije; pravcem Senj — selo Alan — Stalak — Jasenak 2. bataljon 847. puka; na potezu saobraćajnice Novi — Breza — Mošune 3. bataljon 847. puka; iz Brinja preko Gostovog Polja za Zrniće 2. bataljon 846. puka i 33. ustašku bojnu na pravcu Ogulin — Brezno.

Neprijatelj nije uveo sve snage određene za tu akciju istodobno, već u dvije faze. Prva faza trajala je od 14. do 16. aprila, i cilj joj je bio da se partizanske snage napadima u širem zahvatu ceste Jezerane — Brinie — Senj što točnije izvide i vežu borbama, a zatim da se zahvatom šireg rejona Drežnice opkole i unište.

Treći bataljon 846. puka i dio Izviđačkog odreda ki'enuli su u napad 14. aprila razvijeni na liniji Bukovje — Tužević — Draškovića, da bi probili obranu 2. brigade i brzim manevrom preko Škalića zaposjeli vis Ivankuša (položaji koji dominiraju cijelim Gornjim krajem), a potom da pročešlja rejon Miškoviće, gdje su bila skladišta 13. divizije, odnosno Primorskog i Goranskog vojnog područja. Prvi nalet 2. brigada je odbila uz masovnu upotrebu mitraljeza i minobacača. Oko 12 sati istoga dana uspjelim manevrom na lijevom krilu preko Vranješeva vrha (k. 729) i Ploča (k. 804), neprijatelju je pošlo za rukom da zaposjedne Ivankušu (k. 948). Poslije sređivanja i pregrupiranja bataljona koji se povlačio od Tuževića i ubacivanjem u borbu rezervnog bataljona 2. brigada je brzo zbacila neprijatelja s Ivankuše

i gonila ga sve do Brinjskog polja. Svi neprijateljevi pokušaji da do kraja dana probije liniju obrane ove brigade ostali su bez rezultata. U toku prvog dana borba je bila vrlo žestoka i uporna s obje strane. Pojedini položaji po nekoliko puta su prelazili iz ruke u ruku. Upornost neprijatelja, koju je pokazao u borbi prvog dana, dala je na zinanje Štabu 2. brigade da se ne radi o napadu s ograničenim ciljem pa su u tom smislu dati zadaci jedinicama za postupak u svakoj od očekivanih situacija.

Sjutradan je neprijatelj produžio napad na istom odsjeku, ali nije do podne uspio da napreduje, iako je pretrpio gubitke. Poslije podne napad je usmjerio na desno krilo 2. brigade. Koncentrirao je artiljerijsku vatru na Tužević i Ivankušu, uveo rezervu u borbu i napredovao do Tuževića, ali nije ugrozio sistem obrane 2. brigade. Međutim, 12. brigada prešla je noću 16/17. aprila u protunapad i povratila položaje oko Tuževića, ali ih nije uspjela i zadržati.

Neprijatelj je 18. aprila na širokom frontu uveo nove snage iz rejonu Senj—Krivi Put. Grupacija u jačini 1.000 vojnika brzo je nastupala pravcem sela Alan Mah 1 Veliki i Vučjak — Stalak. Pred njom su bile male snage (dijelovi jednog bataljona 2. brigade), koje su pružale slab i neorganiziran otpor. Neprijatelj se nije održavao radi pretresanja terena, već je žurio da što prije izbije u rejon Stalka. Tamo je došao rano popodne. Istodobno je iz Ogulina na pravcu Breno — Krakar nastupala 19. ustaška bojna. Ona je na samom izlazu iz Ogulina naišla na jak i žilav otpor dijelova 1. odreda 13. divizije. Oko 10 sati iz Novog Vinodolskog i Ledecnica počelo je nastupanje 3. bataljona 347. puka (oko 800 legionara) pravcem Breza — Mošune. Pred tim snagama odstupih su dijelovi bataljona 2. brigade. Štab 13. divizije bio je u Mrkopolju i o tim događajima obavještavao je u toku njihova razvitka. Telefonskim putem utjecao je na rad Štaba 2. brigade i pružao mu pomoć pri donošenju odluka. Isto je tako koordinirao i rad Štaba 1. odreda. Prva brigada, koja je bila u rejonu Lukovdola nije toga dana pokretana. Drugoj brigadi je

prijetilo taktičko opkoljavanje, što je uočeno još prije nego što su neprijateljeve snage jačine tri bataljona 2. brigade brzo prebačena zapadno od te ceste u rejon Mošuna, dok je bataljon, koji se izvlačio iz Primorja, prikupljen u rejon Mala Gora, gdje je trebalo da se poveže s glavninom 2. brigade i da sudjeluje u napadu na neprijatelja u Mošunama. Jedan bataljon 2. brigade ostavljen je kod Škalića sa zadatkom da zaštiti skladišta u Mačkovići i kraj Ivankuše. Taj je bataljon do kasno u noć vodio borbu odbijajući niz neprijateljevih napada. Protunapadom, neprijatelj je odbačen u Tužević. Noću se 2. brigada prikupila u rejonu Široka Draga, odakle je u nekoliko narednih dana napadala neprijatelja na cesti Ogulin — Novi i u kotlini Drežnice, osiguravajući ujedno slobodni teritorij Gorskog kotara od novih upada okupatora.

Dok je 2. brigada vodila borbe kod Mošuna, dijelovi 1. odreda povukli su se pred nadmoćnijim snagama neprijatelja prema Drežnici i Miškovići. U selu Krakar neprijatelj je iznenadio dio bolnice 13. divizije, čiji su se ranjenici, bolesnici i osoblje razbježali po okolnim šumama. Brzom intervencijom skupljeni su svi ranjenici i bolesnici, i otpremljeni na liječenje u bolnicu broj 17 u Kruželj na rijeci Kupi. U aprilu je neprijatelj prokinstario istočnim dijelom Velike Kapele i odmah se povukao u polazne rejone, ostavljajući u Drežnici garnizon od 350 do 500 ljudi (posade tog garnizona vrlo su se često mijenjale kao i njihova jačina). Međutim, neprijatelj je u borbama za osvajanje Gornjeg kraja i potiskivanje 2. brigade iz njega, pretrpio osjetne gubitke. Druga brigada i 1. NOP odred imali su 9 (poginulih, 19 ranjenih i 18 nestalih boraca.

Da bi pružio pomoć Štabu 13. divizije i bolje se upoznao s organizacijom pozadine u Gorskom kotaru, komandant 11. korpusa izvršio je sredinom aprila obilazak jedinica 13. divizije i Komande Goranskog vojnog područja. Štabu 13. divizije, koji se nalazio u sjevernom dijelu Gorskog kotara, naredio je da s 2. brigadom vrši i dalje pritisak na neprijateljeva obezbjeđenja ceste Ogulin — Brinje — Senj da bi olakšao situaciju kod Vrho-

vina, a 1. brigadu pripremi za prelazak na sektor sjeverno od Ogulina, gdje će lakše rješavati problem ishrane jedinica. U sjevernom dijelu Gorskog kotara komandant 11. korpusa sastao se i s komandantom Operativnog štaba za Istru, Savom Vukelićem, koji mu je izložio situaciju u Istri i primio direktive za dalji rad. U to vrijeme bilo je dosta nesporazuma oko nadležnosti između organa korpusne vojne oblasti (komande područja) s jedne, i organa narodne vlasti (okružni, sreski i općinski NOO-i) s druge strane. Na sastanku s predstavnicima Okružnog komiteta KPH, Oblasnog NOO i komandi područja, ti nesporazumi su riješeni.³¹ Iz Gorskog kotara komandant 11. korpusa otišao je oko 25. aprila na sektor sjeverno od Ogulina, da bi se sastao sa članovima Štaba 4. korpusa NOVJ radi dogovora o zajedničkim akcijama oko Bosiljeva.

Pripremajući se za nove napade u pravcu Plitvičkih jezera, neprijatelj je sredinom aprila svakodnevno vršio izviđanje iz vazduha, naročito prostora u trouglu Babin Potok, Korenica, Prijeboj. Izviđački avioni napali su uočene ciljeve. Tako je 13. aprila Dopunski bataljon 35. divizije, u Vrelu kod Korenice, pretrpio od ovakvog napada gubitke od 13 poginulih i 16 ranjenih. Iz vazduha je napadnut i Štab 11. korpusa u Uvalici 17. aprila, ali nije pretrpio veće gubitke, jer je se koristio zaklonima i maskom.

Od 19. do 24. aprila neprijatelj je na 2. i 3. brigadu 35. divizije izvršio niz napada, mjenjajući pri tome svaki put pravac glavnog napada. Najistaknutiji i najjači položaj na kosi Perušić nikad nije napadan frontalno, već je izmanevriran zaobilaznim pravcem, bilo preko Metle, bilo duž željezničke pruge Vrhovine — Rudopolje. Neprijatelj je 19. aprila, napadajući jednim bataljonom 346. puka pravcem Vrhovinski Dugi Dol — Rudopolje — V. Ogradak, a 19. ustaškom bojnomo preko Metle, na prostor između Donjeg i Gornjeg Babinog Potoka, uspio da zauzme kosu Perušić i posjedne je dijelom 19. ustaške bojne. Sjutradan upotrebom bataljona

" AIHRPH, NOV — 32/4494.

iz divizijske rezerve i uz podršku artiljerijskog divizionu s položaja na Čudinom klancu, 3. brigada izbacila je neprijatelja s Perušića, pa je uspostavljena ranija linija obrane.

Dva dana kasnije, 22. aprila, 19. ustaška bojna uspjela je da se noću provuče između Metle i Perušića, te da na prepad zauzme k. 901, zbog čega se 2. bataljon 2. brigade povukao s Metle na Stajinu i k. 990 radi neposredne obrane Gornjeg Babinog Potoka, a glavnina 3. bataljona 3. brigade morala se povući s Perušića u Borić Selište radi organiziranja protunapada na k. 901. Dok su vršene pripreme za taj protunapad, 3. bataljon 846. puka izbio je preko Rudopolja na Veliki Ogradak. Treći bataljon morao je zbog toga da odustane od protunapada i da se povuče na padine Visibabe radi obrane. Neprijatelj, međutim, nije napadao prema Visibabi, već je napad usmjerio prema k. 934 i Gornjem Babinom Potoku. Čim je Stab 35. divizije saznao da su u Borić Selište izbile jače neprijateljeve snage, iz rezerve je upućen 4. bataljon 3. brigade da bi se povezao sa 3. bataljonom i protunapadom odbacio neprijatelja prema Vrhovinama. Između Borić Selišta i k. 934 razvila se kratka susretna borba, poslije koje je 4. bataljon morao odstupiti prema Čudinom klancu, a neprijatelj je zauzeo k. 934. Stab 35. divizije očekivao je da će neprijatelj upasti u Gornji Babin Potok i napasti Čudin klanac, ali se on, neočekivano, uputio šumskim putem prema Babinjoj ogradi. U isto vrijeme 19. ustaška bojna potisnula je 2. bataljon 2. brigade sa Stajine na Kosu i prema Lisini, odvojivši ga tako od 3. bataljona 2. brigade, koji je odstupio u Gornji Babin Potok. Treći bataljon povučen je odmah iz sela na položaje južno od Čudinog klanca.

Pretpostavljajući da bi neprijateljeva kolona iz Bigine poljane (3. bataljon 846. puka) mogla krenuti prema Sućanjskoj dragi, pa tim pravcem izbiti u predjeu srednjih jezera kod Labudovca, Stab 35. divizije odlučio je da takav pokret odmah spriječi protunapadom na tu kolonu. Četvrti bataljon 3. brigade upućen je u bočni napad, pravcem k. 923—Bigina (poljana, a 3. bataljon

2. brigade na k. 940. Istodobno je o pokretu neprijatelja k Biginoj ogradi obavješten Štab 11. korpusa i Glavni štab Hrvatske, pa je dogovoreno da Tenkovska četa Glavnog štaba iz Čorkove Uvale krene ka Sučanjskoj dragi, radi presretanja neprijatelja ako tamo izbije. Treći bataljon 2. brigade, uz podršku artiljerije, protunapadom ie povratio k. 940, a 4. bataljon 3. brigade napadom preko k. 923 primorao je 3. bataljon 846. puka da odustane od pokreta prema Čudinom vrhu i da se okrene prama snagama koje su ga napadale. Povratnim napadom neprijatelj je ponovno zauzeo k. 940. U toku narednog sata borbe, ta kota još dva puta je prelazila iz ruke u ruku, poslije čega su partizani ipak ovladali njome i odbili nove pokušaje neprijatelja da je zauzme.

Odbijen je i pokušaj neprijatelja da podiđe k. 923. U isto vrijeme 19. ustaška bojna pokušala je, uz snažnu podršku artiljerije, da napadom sa Kose i iz Babinog Potoka zauzme Čudin klanac. U jednom trenutku položaj na Klancu izgledao je vrlo ugrožen, jer je grupa ustaša s nekoliko automatskih oružja, pod zaštitom oklopnih kola, izbila na raskrsnicu puteva neposredno pod k. 828. Štab 35. divizije, koji se nalazio neposredno iza Klanca, bacio je tada u protunapad na tu grupu sve borce koji su se zatekli uz Štab (štapska straža, vezisti, dio artiljerijske posade i dr.) Protunapad je brzo i uspješno izveden, a na položaje na Klancu dovedena još jedna četa 4. bataljona 3. brigade. Pošto se uvjerio da ne može izbiti na Čudin klanac i na položaje sjevernije od Klanca, neprijatelj se predveče pod borbom povukao sa svih zauzetih položaja u prolaznu bazu oko Vrhovina. Glavnina 19. ustaške bojne posjela je kosu Perušić i k. 941 (kod Rudopoljskog tunela), te se na tim položajima počela žurno utvrđivati. Pokušaj 3. brigade da ga naredne noći s tih položaja zbaci, nije uspjelo. Treći bataljon 846. puka raspoređen je u širem rejonu Vrhovina i ti Crnoj Vlasi.

Za vrijeme obrambenih borbi 19, 22. i 23. aprila, 2. i 3. brigada pretrpjele su gubitke od 10 poginulih, 12 ranjenih i 5 nestalih. Među poginulim bila su tri komandira vodova i jedan vodni delegat iz 4. bataljona 3. bri-

gade. Prema procjeni Štaba 35. divizije neprijatelj je imao oko 30 poginulih i 45 ranjenih.³²

Poslije tih borbi 2. brigada je zauzela uglavnom, raniji raspored, s tim što je njen 3. bataljon povučen u divizijsku rezervu u Končarev Kraj. Treći i 4. bataljon 3. brigade raspoređeni su na liniji Veliki Ogradak, k. 901. prema položajima 19. ustaške bojne.

Za vrijeme pojačanog pritiska iz Vrhovina prema Plitvičkim jezerima (19—24. aprila) bojne 4. ustaškog zdruga pokušavale su da ispadima iz Gospića, Bilaja, Ličkog Osika i Perušića prošire okupirani teritorij oko Gospića i odbace partizanske jedinice s linije Kuzmanovača, Široka Kula, Ostrvica, Vrebac. Prva brigada 35. divizije držala je 21. aprila položaje u Vukavi, Srdarima (sjeverni zaseoci Š. Kule), i u Kuzmanovači. Toga dana 31. ustaška bojna izvršila je iz Perušića i Ličkog Osika napad na 1. bataljon u Vukavi, i uspjela da ga pred zoru iznenadi i potisne na istok prema Kneževića stanovima. Drugi bataljon nije pri tome iskoristio priliku da odmah napadne ustaško lijevo krilo, već je posjeo i uređivao položaje oko Srdara očekujući napad prema Ljubovu. Pošto je djelomično postigao cilj ispada i nanio gubitke 1. bataljonu (poginuo je komandir čete Đuro Žegarac i još dva borca), neprijatelj se brzo povukao u polazne baze.

Prvi bataljon Ličkog NOP odreda na liniji Ostrvica, Vrebac, Medak, Počitelj i terenska četa komande 2. ličkog područja u Čitluku i Divoselu, bili su tih dana aktivniji i oprezniji od bataljona 1. brigade. Postavljajući često zasjede jačine jednog voda ili desetine, živom izviđačkom aktivnošću i uspješnom borbom protiv neprijateljeve obavještajne službe, odredske i terenske jedinice stvarale su u neprijatelja neizvjesnost o jačini i rasporedu partizanskih snaga, pa su one bile pošteđene od iznenađenja i većih gubitaka.

³² Zbornik, tom V, knj. 26, dok. br. 111 i 147.

*Pokušaj Glavnog štaba Hrvatske da protunapadom
na njemačku 392. diviziju osujeti
njeno napredovanje prema Plitvičkim jezerima*

Uporna nastojanja njemačke 392. legionarske divizije da se probije na prostor oko Plitvičkih jezera i poveže s dijelovima njemačke 373. legionarske divizije u rejonu Ličkog Petrovog Sela, te na taj način odvoji lički slobodni teritorij od kordunaškog, ukazivali su sve jasnije na to da su tačni podaci o tome da nemački 15. armijski korpus priprema ofanzivu okruživanja protiv slobodnog teritorija u istočnom dijelu Like i protiv 35. divizije. Da bio omeo te neprijateljeve planove, kao i olakšao obranu 13. divizije u Gorskom kotaru, Glavni štab Hrvatske odlučio je da koordiniranom akcijom 35. divizije 11. korpusa i 8. divizije 4. korpusa odbaci legionarske bataljone i ustaške bojne iz rejona Vrhovina, pa tako uspostavi čvrstu kontrolu nad širim rejonima Plitvičkih jezera. Istodobno bi se napadom 13. i dijela 8. divizije na posade u Bosiljevu i Drežnici oslobodila ta dva mjesta i vezivao dio snage 392. divizije za vrijeme napada na neprijateljeve snage u rajonu Vrhovina.

Na osnovu te odluke Štab 13. divizije uputio je 24. aprila svoju 1. brigadu i dva bataljona 2. brigade na sjevernu granicu Gorskog kotara sa zadatkom da neposredno iz marša napadnu njemačku posadu u Bosiljevu i likvidiraju je, a pri tome se obezbjede od intervencije neprijatelja iz Ogulina. Karlovačkoj brigadi 8. divizije naređeno je da obezbjedi napad od intervencije iz pravca Generalskog Stola. Njemačku posadu u Bosiljevu činio je jedan bataljon 1. lovačkog rezervnog puka 392. legionarske divizije. Obrana je bila dobro organizirana i povezana saobraćajnicama i jakim zemljano-kamenim bunkerima, te gustim sistemom žičano-eksplozivnih prepreka. Na udaljenosti od 8 do 20 km bilo je nekoliko jakih garnizona i uporišta: Lešće — 60 legionara, Generalski Stol — 200, Lipa — 100, Tounj — 200 i Ogulin 1.500 vojnika. Napad je izvodila 1. brigada, dok su joj dva bataljona 2. brigade osiguravala leđa od pravca Ogulina.

a Karlovačka brigada od pravca Karlovca i Stativa. Za taj napad jedinice su dovedene iz prilične udaljenosti (7—8 sati marša). Zato je Stab 13. divizije, prepuštajući inicijativu koncentracije štabovima brigada upozorio ih na to i na obaveznost potpune konspiracije priprema za napad. U zapovjesti je istaknuta potreba iznenađenja kao najvažnijeg elementa napada, dok su jedinicama osiguranja date detaljne taktičke upute. Napad je počeo 25. aprila.

U zapovjesti Štaba 13. divizije za taj napad, izdatoj 24. aprila, snaga neprijatelja u Bosiljevu bila je potcjenjena.³³ To je bio jedan od razloga što 1. brigada ni odlučnim napadom nije uspjela da slomi otpor branioca. Sjuritadan je uslijedila intervencija 2. bataljona 846. puka, koji je kamionima prebačen iz Brinja u Generalski Stol, odakle je nastupao prema Bosiljevu. Karlovačka brigada 8. divizije uspjela je zadržati neprijatelja kod Lešće—Toplice i prinuditi ga na povlačenje. Iz pravca Ogulina intervenirali su 30. ustaška bojna i dio 3. bojne 2. posadnog zdruga, ojačani artiljerijom i tenkovima iz 392. divizije. Te neprijateljeve snage uspjele su da potisnu 2. bataljon 2. brigade iz Gojaka, ali su bile zaustavljene na liniji Ponikve—Umol i odbačene do Trošmarije. Dio 30. ustaške bojne zaobišao je desno krilo 2. brigade i probio se kroz dijelove 1. brigade u Bosiljevo. Napad na Bosiljevo bio je 25. aprila uvečer Obustavljen, a jedinice povučene u Zdihovo i Severin na Kupi, sa osiguranjima prema Bosiljevu i Ponikvama. U borbama oko Bosiljeva 1. brigada imala je osjetne gubitke (16 poginulih i 40 ranjenih boraca).

Za vrijeme dok je glavnina 13. divizije vodila borbe oko Bosiljeva, dva bataljona njene 2. brigade i jedan bataljon 1. NOP odreda vršili su pritisak na neprijatelja oko Drežnice, i primorali ga da se prikupi i utvrdi u samoj Drežnici. Odlučni napad na Drežnicu cijelom 2. brigadom, uz osiguranje bataljona iz 1. brigade i 1. NOP odreda, planiran je za prve dane maja. Do njega nije došlo, jer je Stab 35. divizije stekao pogrešan dojam da se i neprijatelj sprema za opkoljavanje 2. brigade kod

³³ Zbornik, tom V, knj. 26, dok. for. 102.

Drežnice, pa je povukao sve snage na sjever. Piva brigada raspoređena je u Ravnu Goru, Gomirje i Lukov Dol, a 2. na Veliku Kapelu, oko masiva Bjelasice, te 1. NOP odred prema Novom Vinodolskom i Fužinama. Stab 35. divizije bio je u Kupjaku kod Ravne Gore. Kada je ubrzo postalo jasno da neprijatelj ne namjerava izvoditi nikakvu operaciju opkoljavanja, 1. odred vraćen je na drežnički sektor, 1. brigada upućena je na prostor Lukov Dol, Bosiljevo, Ponikve, a 2. brigada na prostor zapadno od Vrbovskog (Ravna Gora, Sušica — Begovo Razdalje).

Borbenom zapovješću Glavnog štaba Hrvatske od 24. aprila bilo je predviđeno da 35. divizija i dvije brigade (1. i 3) 8. divizije, noću 25/26. aprila, napadnu i likvidiraju neprijateljeve posade u Vrhovima, Rudopolju, Crnoj Vlasti i Zalužnici.³⁴ Prva brigada 35. divizije (s tri bataljona) i po jedan bataljon 2. brigade 35. divizije i 3. brigade 13. divizije trebalo je da nastupaju iz Turjanskog preko Medenog dolca i Radića, da obezbjede leđa od napada iz Ramljana, te da s juga napadnu neprijateljeve položaje oko Vrhovina i u Crnoj Vlasti. Dva bataljona 2. brigade i jedan bataljon 3. brigade trebalo je da obezbjeđuju krila 3. brigade 8. divizije i da zajedno s njom zauzmu kosu Perušić, a zatim da nastupaju preko Malog Obljaja u Vrhovine. Prva brigada 8. divizije dobila je zadatak da sa sektora Dabra nastupi preko Doljana i zauzme Zalužnicu. pa tako neprijateljevim snagama oko Vrhovina presječe vezu s Otočcem i uništava ih ako pokušaju da odstupe u Gacko polje. Artiljerijski divizion 35. divizije trebalo je da haubičkom baterijom sa Cudinog klanca, podržava, najprije, napad na kosu Perušić, a zatim napad na Vrhovine.

Koliko je Stab 35. divizije očekivao od ovog napada vidi se iz njegovog naređenja štabovima brigada, od 24. aprila, u kome je, pored ostalog, stajalo: »Naše jedinice vode od početka ovog mjeseca borbu s neprijateljem, pred kojim smo više puta zbog njegove nadmoći morali odstupati i trpjeti gubitke u borbama i materijalu. Sada, pak, uz pomoć odličnih snaga 8. divizije pru-

* AVII, k. 111. ;br. reg. 24—1/1.

ža nam se prilika da uspješno potučemo neprijatelja, da uspjesima podignemo borbeni duh i elan kod naših boraca i starješina i da dođemo do plijena u materijalu. Da li ćemo u tome uspjeti zavisi najviše od štabova, tj. od toga kako će biti izvršene pripreme, kako će jedinice biti vođene, kako će se održavati veze, koliko će biti upornosti i brzine, koliko će se ispoljiti inicijative u radu, koliko će se pokloniti pažnje saradnji i uzajamnom potpomaganju susjednih jedinica i tako dalje.

Pristupite odmah pripremama za ovu akciju. Jedinice pred akciju trebaju da budu prikupljene, koliko je moguće bolje odmoredne i nahranjene, borci i starješine upoznati s važnošću i planom akcije, sva oružja pregledana i snabdjevena municijom, te predviđene sve mjere i stvoren detaljan plan za veze i drugo.

Da akcija ne bi bila otkrivena, pripreme se imaju vršiti tako da sa planom odmah budu upoznati samo štabovi bataljona i brigada, a borci tek pred polazak na akciju, tj. 25. ovog mjeseca popodne. Treba spriječiti svaki saobraćaj između oslobođene i okupirane teritorije da neprijatelj ne bi doznao za naše pripreme. Započevst ćete dobiti u toku današnjeg dana.³⁵

Upozorenje da se dobro čuva tajnost akcije bilo je sasvim cjelishodno, jer je Štab 35. divizije bio uvjeren da neprijatelj ima i na terenu i u partizanskim jedinicama svoje obavještajce. Štabovi brigada i bataljona nisu, međutim, bili u stanju da tu tajnu sačuvaju, jer je neprijatelj za pripremu napada na Vrhovine saznao u približno isto vrijeme kada i ovi naši štabovi. U istorijatu 392. divizije zapisano je: »Pošto je štab korpusa (štab njemačkog 15. armijskog korpusa P.K.) javio da se pet partizanskih brigada priprema za napad na Vrhovine, naredeno je ...« itd.³⁶ Štab 392. divizije naredio je da se Izviđački odred iz Krivog Puta uputi u Vrhovine, da 31. ustaška bojna pređe iz Perušića u Ramljane (gdje je već bila 34. ustaška bojna), da dio 847. puka i još neke jedinice iz Jezerana, Križpolja i Josipdola krenu preko Glibodola za Dabar i Ličku Jasenicu.

³⁶ Zbornik, tom V, knj. 26, dok. br. 109.

⁹³ AVII, k. 18, br. reg. 39/14.

U jedinicama 35. divizije sve su pripreme bile izvršene na vrijeme, pa je njen štab o tome izvjestio Stab 11. korpusa prije nego je 25. aprila uveče operativni dio Štaba (s kojim je išao i politički komesar Korpusa) krenuo preko Turjanskog na Jurišinu metlu (k. 1164), gdje mu je zapovješću Glavnog štaba Hrvatske bilo određeno komandno mjesto. Te večeri počela je neobično oštra snježna vijavica, kakva u to doba godine može da nastupi samo u višim planinskim predjelima. Zbog mećave i pomrčine veći dio jedinica nije uspio da se orijentiše i da izađe na polazne položaje za napad, a veze između štabova i jedinica bile su prekinute. Glavni štab Hrvatske ocjenio je da u takvim vremenskim uvjetima neće biti moguće da se napad uspješno izvede, pa je prije ponoći naredio da se akcija obustavi, a jedinice vrate u polazne rejone. Ni to naređenje, zbog pokidanih veza, nije na vrijeme stiglo ni do jedne brigade u pokretu.

Bataljoni 1. i 2. brigade 35. divizije izgubili su orijentaciju već na izlazima iz Turjanskog polja, pa su lutali i susretali se u predjelu Medenog dolca, da bi najzad pod teretom promrzlih i iznemoglih odustali od daljeg kretanja, a loženjem vatri u vrtačama pokušavali da spasavaju promrzle borce. Samo četa iz 1. brigade, koja je bila u prethodnici i imala odličnog domaćeg vodiča, produžila je put i, uz krajnje napore pred zoru, potpuno usamljena izbila na Beli vrh, iznad Vrhovina. Neprijateljeva predstraža na k. 1074 bila je njenom pojavom na samoj koti toliko iznenađena da se skoro bez otpora u panici povukla u Vrhovine. Pošto je u zoru uvidjela da je potpuno sama, četa se odmah prijekim putem povukla u Turjanski.

Stab 35. divizije, koji je nešto poslije ponoći izašao na Jurišinu metlu, nije uspio uspostaviti radio-vezu s Glavnim štabom Hrvatske, pa je za odluku o povlačenju saznao tek 26. aprila izjutra, poslije čega je krenuo za Končarev Kraj.³⁷

³⁷Zbornik, tom V, knj. 26, dok. br. 127 i 141.

Bataljoni 1. i 3. brigade 8. divizije koji su imali da pređu kraći i lakši put, stigli su po dijelovima i sa zakašnjenjem na polazne položaje za napad. Dva bataljona 3. brigade 8. divizije i dva bataljona 35. divizije izbili su pred položaje na kosi Perušić i odmah prešli u napad. U prvom naletu zauzeli su veći dio kose, ali su zatim protunapadom odbačeni na Veliki Ogradak. Pošto su dotle stigli i zaostali dijelovi 3. brigade, napad je obnovljen. Ponovo je zauzeta k. 944, ali je pred k. 913 napad bio zaustavljen. Kada je Stab 3. brigade saznao za obustavljanje akcije, jedinice su povučene na liniju željeznička stanica Rudopolje — Veliki Ogradak — Borić Selište. Bataljoni 1. brigade 8. divizije koji su imali da pređu najkraći put iz Brezovca preko Doljana u Zalužnicu, stigli su tamo s malo zakašnjenja, ali u Zalužnici nisu zatekli neprijatelja, pa nisu ni stupili u borbu. Pred zoru ih je stiglo naređenje za povlačenje, pa su se vratili u rejon Dabra.

v

Sve jedinice koje su 25. aprila uveče krenule u akciju pretrpjele su te noći gubitke od smrzavanja. U 35. diviziji studen je iz stroja izbacila 138 boraca (18 umrlih. 55 teže promrzlih i 65 lakše). Veliki broj boraca zadobio je tešku prehladu, poslije čega su se pojavila mnogobrojna zapaljenja pluća i druga oboljenja.⁸⁸

Očekujući napad na Vrhovine, neprijatelj je 26. aprila pregrupirao svoje snage, težeci prije svega da Gacku dolinu obezbijedi od napada sa sjevera. Prvi mu je cilj bio da ovlada prostorom zapadno od željezničke pruge Vrhovine — Plaški, jer je očekivao da bi s te strane mogao da uslijedi glavni partizanski napad protiv grupe bataljona u Vrhovinama. Izviđački odred 392. divizije stigao je 26. aprila u Vrhovine i smjenio 19. ustašku bojnu, pa je povučen u Otočac, odakle je narednog dana upućen u napad preko Škara u pravcu Dabra. Prva brigada 8. divizije protunapadom 1. i 2. bataljona primorala ga je da se istog dana povuče s južne periferije Dabra u Glavace. Iz pravca Jezerana 28. aprila krenule su dvije čete legionara (2. četa 847. puka i 6. četa 846. puka) sa zadatkom da preko Glibodola upadnu u Dabar,

⁸⁸ Zbornik, tom V, knj. 26, dok. br. 127 i 141.

ali su ih 3. i 4. bataljon 1. brigade sačekali južno od Glibodola i odbacili prema cesti Brinje — Jezerane. I treći uzastopni pokušaj neprijatelja, izvršen 29. aprila, da napadom ojačane 19. ustaške bojne preko Doljana i Škara, ovlada rejonom Dabra, ostao je bez rezultata, jer je 1. brigada uspješno odbila i taj napad.

Dok je 1. brigada 8. divizije uspješno odbijala učestale napade s raznih strana, 3. brigada 8. divizije i dva bataljona 2. brigade 35. divizije pripremali su se da uz podršku artiljerijskog divizion 35. divizije zauzmu k. 944 i kosu Perušić. Napad na te utvrđene položaje izvršen je 29. aprila. Dva bataljona 3. brigade napadala su glavnim pravcem, polazeći iz Velikog Ogranka na k. 944 i k. 913. dok je 3. bataljon 2. brigade, zaobilazeći Rudopolje sa sjevera, imao zadatak da sa Odanove kose (k. 1035) djeinstvuje prema k. 766, a 1. bataljon da s Metle (k. 911) vrši pritisak na kosu Perušić s jugoistoka. U oštroj bliskoj borbi, vodenoj 29. i 30. aprila, neprijatelj je potisnut s kote 944, ali se uspjeje zadržati na jako utvrđenoj koti 913, oko koje su bile postavljene dvostruke žičane i minske prepreke, kao i u rovovima na južnom dijelu kose.

Poslije tri neuspjela pokušaja da zauzme Dabar, neprijatelj je u napad na taj sektor 30. aprila uputio znatno jače snage nego ranije. Radi vezivanja partizanskih snaga kod Vrhovina, na položajima u Crnoj Vlasi i na kosi Perušić, ostavljen je ojačani 3. bataljon 846. puka, a dvjema ustaškim bojnama (31. i 34) naređeno je da iz Ramljana napadnu Turjanski i Kuzmanovaču. Napad na 1. brigadu 8. divizije izvršen je iz tri pravca. Izviđački odred krenuo je iz Vrhovina, preko Gornjeg Doljana i Brezovca ka Petrinić Polju; 19. ustaška bojna iz Otočca preko Glavaca na Dabar, a dvije legionarske čete (grupa »Dajncer« — 2. četa 847. puka i 6. četa 846. puka) iz Jezerana preko Glibodola ka Konjskoj glavici (k. 968). Prva brigada pružila je jak otpor na sva tri pravca, ali se pred mnogo jačim snagama morala u toku dana pod borbom povući preko Kapele u rejon Lička Jesenica. Pribojavajući se da bi na oslabljenu posadu Vrhovina partizani noću mogli izvršiti napad, Štab

392. divizije povukao je sa sektora Dabra još istog dana uveče Izviđački odred i 19. ustašku bojnu u polazne baze, a njihove položaje u Maloj Kapeli preuzeo je 1. bataljon 846. puka. Taj bataljon i spomenute dvije čete produžili su narednog dana (1. maja) prodor preko Ličke Jesenice k Plaškom.

Zbog izbijanja neprijateljevih snaga u rejon Lička Jesenica, Glavni štab Hrvatske naredio je da 3. brigada 8. divizije preda svoje položaje kod Babinog Potoka jedinicama 35. divizije i odmah (30. aprila) krene u Plitvički Ljeskovac i Čorkovu Uvalu.

U toku noći i izjutra 1. maja, 3. brigada 13. divizije sa tri bataljona preuzela je položaje sjeverno od Babinog Potoka i na Cudinom klancu, pa je 3. brigada 8. divizije krenula prema Plitvičkim jezerima. Jedan bataljon 3. brigade 13. divizije postao je u Končarevom Kraju kao divizijska rezerva. Druga brigada 35. divizije povukla je svoj bataljon sa Velikog Ogratka na Crni vrh da se odmori od jučerašnje borbe. Jedan njen bataljon bio je i dalje u Prijeboju, radi obezbjeđenja prema Bihaću, a dva bataljona na liniji Metla — Velika greda, radi zatvaranja pravca Vrhovine — Turjanski. Prva brigade 35. divizije zadržala je svoj raspored u širem rejonu Trnavca i Turjanskog, obezbjeđujući pravac od Ramljana.

Dvije ustaške bojne (31. i 34) krenule su 30. aprila u napad iz Ramljana, preko Drvenjaka prema Mašića Budžaku i preko Dumana na Čanak i Kuzmanovaču. Prva brigada 35. divizije spremno je dočekala taj napad, pratila neprijateljeve pokrete i popodne ga odlučnim protunapadom odbacila u polazne rejone. Tenkovska četa 11. korpusa bila je iz Trnavca upućena u Turjanski da bi podržala taj protunapad, ali je do njenog dolaska neprijatelj već bio odstupio.

Pošto je 30. aprila uspio da sa sektora Dabra odbaci 1. brigadu 8. divizije, pa tako obezbjedi svoj lijevi bok, i pošto je naša obrana na položajima oko Babinog Potoka povlačenjem 3. brigade 8. divizije bila oslabljena, neprijatelj je 1. maja izjutra, dok još 3. brigada 13. divizije nije ni organizirala obranu preuzetih položaja, prešao u novi, vrlo energičan napad. Njegove glavne

snage, uz podršku artiljerijskih i tenkovskih dijelova 392. divizije, nastupale su duž ceste Vrhovine — Plitvička jezera, s tim što je 3. bataljon 846. puka, polazeći s kose Perušića, nastupao preko Velikog Ogratka i Visibabe ka Crnom vrhu, Izviđački odred cestom, a 19. ustaška bojna preko Metle i Stajina ka Kosi. Pomoćna kolona, u kojoj su bile 31. i 34. ustaška bojna, napadala je iz Ramljana preko Turjanskog prema Cudinom klanacu.

Partizanske snage na glavnom pravcu neprijateljevog nastupanja, nisu spremno dočekale taj napad. Već u prvim satima borbe 3. bataljon 846. puka uspio je da razbije obranu na Velikom Ogratku, te zašavši kroz šumu, preko Visibabe, natkriljivao je naše jedinice oko Babinog Potoka i prinudio ih na brzo povlačenje prema Cudinom klanacu, zbog čega su i dijelovi s Metle morali da se povuku na Kosu. U rano popodne, poslije jake artiljerijske pripreme, neprijatelj je uz podršku tenkova na juriš zauzeo Cudin klanac (k. 828) i potisnuo bataljon 2. brigade s Kose prema Previji. Naše jedinice su, pak, bliskom upornom borbom spriječavale dalje širenje proboja prema Končarevom Kraju. U isto vrijeme pomoćna neprijateljeva kolona, nastupajući širokim frontom prema Trnavcu i Turjanskom, uspjela je da razvuče snage 1. brigade i da se glavninom 34. bojne probije kroz Turjanski na Lisinu (k. 1182), odakle je došla u vezu s dijelovima 19. ustaške bojne na Kosi.

Stvorena je vrlo kritična situacija za dalju obranu prilaza Plitvičkim jezerima. Stab 35. divizije naredio je tada Stabu 3. brigade da do 17 sati izvrši sve pripreme kako bi sa svoja dva bataljona i bataljonom iz divizijske rezerve, uz podršku artiljerije, izvršio protunapad na Cudin klanac. Stabu 1. brigade naređeno je da težište svog protunapada usmjeri prema Babinom Potoku, a preko Štaba 11. korpusa predloženo je da 3. brigada 8. divizije dijelom svojih snaga i sa bataljonom 2. brigade kod Crnog vrha, što prije pređe u bočni protunapad pravcem Sućanjske drage — Crni vrh — Gornji Babin Potok. Treća brigada 8. divizije odmah je na taj zadatak uputila dva bataljona, koji su sa dijelovima 2. i 3. brigade 35. divizije u 17 sati počeli napad na neprija-

teljeve položaje sjeverozapadno od Cudinog klanca. U isto vrijeme počeo je i frontalni protunapad na klanac iz pravca Končarevog kraja, u kojem su učestvovala i sve prištapske jedinice, pa i sam Štab 35. divizije sa štap-skom stražom. Pod pritiskom tako koordiniranog napada i zbog pokreta koji su izvršila dva bataljona 1. brigade preko Lisine (sa koje se neprijatelj, u međuvremenu, bio povukao) prema Kosi, neprijatelj se predveče počeo organizirano povlačiti iz rejonu Cudinog klanca prema Vrhovinama. Naše jedinice posjele su noću položaje s kojih su bile potisnute, a bataljoni 3. brigade 8. divizije vratili su se u sasitav svoje brigade u rejon Plitvičkih jezera.

Borbe 1. maja vođene su na širokom frontu i sa velikom žestinom. Pod najjačim udarom našli su se bataljoni 3. brigade 13. divizije, koja zbog nesređenog odstupanja, pokidanih veza i gubitaka nije poslije podne djelstvovala organizirano kao cjelina. Naši gubici bili su tog dana dosta teški: 15 poginulih i 44 ranjena. Među poginulima bili su komandanti 1. i 3. bataljona 3. brigade: Đuro Ivošević i Stipe Karakaš, te još 4 rukovodioca, a među ranjenima politički komesar 1. bataljona 3. brigade Tugomir Grgurić i još desetak rukovodilaca. Neprijateljevi gubici nisu bili tačno ustanovljeni, ah se pretpostavlja da su bili nešto veći od naših.³⁹

Poslije te iscrpljujuće prvomajske borbe, na frontu prema Vrhovinama tri dana nije bilo značajnih akcija. Jedinice su predah .iskoristile da se srede, odmire i nahrane. Iz Pokuplja, preko Korduna, stigla je prva značajnija pomoć u hrani (nekoliko desetina grla stoke). Iz raspoloživih skladišnih rezervi municije izvršena je popuna jedinica. U Štabu 35. divizije i Štabu 2. brigade izvršene su neke promjene. Dužnost komandanta 35. divizije primio je potpukovnik Nikola Grubor, a dotadašnji komandant Petar Kleut otišao je poslije nekoliko dana na dužnost načelnika Štaba 4. korpusa NOVJ. Dužnost komandanta 2. brigade primio je Miloš Ivošević.

³⁹ Zbornik, tom V, knj. 27, dok. br. 17, 19, 20 i 90 i knj. 31, dok. br. 74.

Poraz 34. ustaške bojne u Ramljanima

Poslije neuspjelog pokušaja da se sa pet brigada organizira napad na neprijateljeve snage u rejonu Vrhovina (26. aprila), Glavni štab Hrvatske nije odmah pristupio organizaciji novog napada, jer je za to, zbog stanja u jedinicama, bilo potrebno bar dva-tri dana a situacija se dotle znatno izmjenila. Neprijatelj je ojačao obranu oko Vrhovina, a istodobno preduzeo napad na slobodni teritorij sjeverno od Plitvičkih jezera i pokušao zauzeti Cudin klanac.

Glavni štab Hrvatske je tada naredio Stabu 11. korpusa da sa 35. divizijom i dvije (1. i 3) pridodate brigade 8. divizije spriječi dalje pokušaje prodora prema Plitvičkim jezerima i presječe neprijateljevu vezu između Otočca i Gospića. Stab 11. korpusa ocjenio je da se oba spomenuta cilja mogu najbolje postići napadom na južne izlaze iz Gackog polja, tj. na prostor Ramljani — Lešće — Janjče, gdje je bila raspoređena 34. i dio 19. ustaške bojne (u Lešću). Prije početka napada na taj prostor potrebno je bilo uništiti istaknutu predstražu 34. ustaške bojne, jednu ustašku satniju raspoređenu u Dumanu.

Desio se redak slučaj da Štab JI. korpusa izdaje zapovjest za napad na jednu neprijateljevu satniju. To je, međutim, u datoj situaciji bilo potpuno opravdano. Bilo je potrebno da se 35. diviziji konačno pruži prilika da pod povoljnim uvjetima napadom postigne siguran uspjeh. S druge, pak, strane, ustaška četa (satnija) u Dumanu nije bila izdvojena jedinica nego samo predstraža koja je mogla računati na brzu i znatnu podršku jakih neprijateljevih snaga iz Ramljana. Vrhovina i Perušića.

Prema zapovjesti Štaba 11. korpusa od 3. maja, uništenje ustaške satnije u Dumanu imala je da izvrši 1. brigada 35. divizije. Njena 2. brigada dobila je za datak da, držeći liniju Veliki Ogradak — Metla — Velika greda—Klanac, izatvori pravce koji iz rejona Vrhovina izvode k Plitvičkim jezerima i Turjanskom. Treća

brigada 13. divizije obezbjeđivala je napad 1. brigade od intervencije iz Perušića. Odsjecanje Dumanu od Ramljana naređeno je da izvrši 3. brigada 8. divizije, posjedajući liniju Stipanov grič (k. 1234), k. 909 — Vršak (k. 882), a manjim dijelovima da se obezbjeđi od Vrhovina. Pored toga, brdska baterija te brigade trebalo je da, po potrebi, podrži napad 1. brigade na Duman i neutralise neprijateljevu bateriju u Ramljanima. Štab 11. korpusa zadržao je 1. brigadu 8. divizije kao svoju rezervu u Končarevom kraju i Homoljcu, a tenkovsku četvu u Trnavcu. Početak akcije određen je za 5. maj u 4 sata.⁴⁰

Štab 35. divizije izdao je 4. maja svoju zapovjest za tu akciju, u kojoj je precizirao zadatke svojih 1. i 3. brigade. Prvu brigada imala je da likvidira ustašku četvu u Dumanu, napadajući 2. i 3. bataljonom iz pravca Markovići — Lisac i Markovići — Goli vrh (k. 993), a 1. bataljon pravcem Korito — Oštri grič (k. 1053), dok je 4. bataljon ostavljen u brigadnoj rezervi, u istočnom dijelu Ivčevića Kose. Trećoj brigadi 13. divizije, radi osiguranja prema Perušiću, naređeno je da postavi dva bataljona na liniji: V. Vidovača (k. 741)—Boište (k. 804) — Vijenac (k. 734). Jedan bataljon zadržala bi u svojoj rezervi u Magaricama, a jedan bataljon dala bi u divizijsku rezervu u Markoviće. Haubička baterija artiljerijskog divizionu postavljena je u Zivulju, sa zadatkom da podrži napad 1. brigade na Dumanu.⁴¹

Nastupanje ka Dumanu počelo je u predviđeno vrijeme, pa je do bliske borbe na položajima došlo u 5 sati. Pokazalo se da su u Dumanu bile dvije satnije (čete) 34. ustaške bojne, a ne jedna. Brzim ostrim napadom 1. brigada je za nepun sat borbe slomila otpor ustaša na svim položajima oko Dumanu i natjerala ih u paničan bijeg prema Ramljanima. Treća brigada 8. divizije, koja zbog magle nije još posjela sve položaje prema Ramljanima, presrela je i uništila dio razbijenih ustaških snaga, dok je jedan dio uspjeo da, pored k. 909 i Vrška (k. 882), pobjegne prema Ramljanima, Janjči i Peru-

⁴⁰ Zbornik, tom V, knj. 27, dok. br. 11.

⁴¹ Isto, dok. br. 23.

šića. Kada je 1. brigada, goneći razbijenog neprijatelja iz Dumana, stigla do položaja 3. brigade 8. divizije, dalje gonjenje prepustila je toj brigadi i prikupila se oko Golog vrha (k. 993). Neprijatelj u Ramljanima nije uspio da pruži jači otpor 3. brigadi 8. divizije, pa je ona brzo izbila na željezničku prugu od željezničke stanice Sinac do željezničke stanice Lešće, zadržavajući glavnicu na položajima oko Ramljana.

Treća brigada 13. divizije nije uspjela da na vrijeme posjedne položaje prema Perušiću, jer su se na njima, a djelomično i ispred njih, nalazili dijelovi 31. ustaške bojne. Brigada je te položaje morala prethodno zauzimati. Neprijatelj je pri tome pokušao da protunapadom zaobiđe lijevo krilo 3. brigade kod Gostovače, sprječujući njeno napredovanje prema Boištu i V. Vidovači. U tome je djelomično uspio, jer je 2. bataljon, koji je trebalo da zauzme Boište, bio povučen na ugroženo lijevo krilo, a 4. bataljon, koji je trebalo da izbije na Vijenac (k. 734), pomjeren istočno na Gradinu (k. 882). Poslije tog manevra bataljoni 3. brigade prešli su u napad i zauzeli Vijenac, ali je pravac Perušić — Kanjsko Brdo — V. Vidovača — Ivčevića Kosa ostao otvoren, jer je neprijatelj i dalje držao V. Vidovaču i Boište.

Štab 35. divizije naredio je 1. brigadi da iz Ivčevića Kose pređe u napad na Boište i V. Vidovaču. Ona je to uspješno izvršila i odbacila neprijatelja s tih položaja. Predveče je neprijatelj protunapadom povratio Boište, pa se ova brigada povukla i sa V. Vidovače prema Ivčevića Kosi. U isto vrijeme neprijatelj je izvršio pritisak na 3. brigadu 8. divizije i to sa više koncentriranih pravaca — Janjče, Lešća i sa visova južno od Vrhovina. Zbog toga se ona povukla u Duman, dok je 3. brigada 13. divizije zadržana na prostoru Gostovača, Podovi, Kuzmanovača. Noću 5/6. maja 1. brigada 8. divizije prebačena je iz Turjanskog u Čanak.

Narednog dana (6. maj) neprijatelj je sa oko dva bataljona iz rejtota sjeverno od Perušića pokušao da odbaci 3. brigadu 13. divizije i da se probije u Bašića Poljanu. Protunapadom 1. brigade, ojačane jednim bataljonom 1. brigade 8. divizije pravcem Ivčevića Kosa —

Konjsko Brdo i 3. brigade 13. divizije pravcem Gostovača — Lipova glavica, uz podršku artiljerije s Ljubova, neprijatelj je odbačen na Konjsko Brdo.

Neprijatelj je tada pokušao da napadom 19. ustaške bojne i grupe »Dajncer« iz Janjče, prema Ivčevića Kosi zađe za leđa 1. brigadi 35. divizije, ali je brзом akcijom 1. brigade 8. divizije odbačen nazad u Janjče.

S novim pojačanjima, prebačenim kamionima iz Gospića, neprijatelj je uveče potisnuo 1. i 3. brigadu s linije Jasenovača (k. 691) — Vršić (679) — Veliki Čardak (698, na liniju Ivčevića Kosa — Gostovača — Podovi, gdje je zaustavljen i prinuđen na povlačenje, ali ga premorene partizanske jedinice nisu gonile, nego su zanoćile na spomenutoj liniji. Prva brigada 8. divizije povučena je te noći u Trnavac. Treća brigada 13. divizije povučena je, također, na odmor u Krbavicu.

Dvodnevne borbe (5. i 6. maja) na širokom prostoru oko Ramljana imale su karakter vrlo pokretnih i brzih dještava, po vrlo ispresjecanom terenu i bile su za nas uspješne, naročito prvog dana borbe, kada je raspršena 34. ustaška ibojna i nanjeti joj znatni gubici (preko 100 mrtvih i ranjenih) i zaplijenjeno: 1 pt top, 2 minobacača, 2 mitraljeza, 32 puške i dosta druge ratne opreme.

Poraz 34. ustaške bojne u Ramljanima i energični partizanski napadi sjeverno od Perušića, imali su znatnog utjecaja na opadanje borbenog morala u ustaškim jedinicama, kao i na porast samopouzdanja u jedinicama 35. i 13. divizije.

Borbe u Istri, Hrvatskom primorju i južnoj Lici od februara do početka maja 1944. godine

Poslije reorganizacije izvršene u januaru i februaru 1944. godine istarske jedinice brojale su 1274 borca, pa su bile sposobne da napadaju jače neprijateljeve snage i postižu značajnije uspjehe.⁴² Izvedeno je niz uspješnih akcija. Tako je 3. istarski bataljon 4. februara napao

⁴² Mario Mikulić, NOP Istre, Cazinski memorijal, knj. 6 str. 112.

njemački voz na pruzi Trst — Pula kod Rakitovca. Neprijatelju su nanjeti znatni gubici, a zaplijenjeno je 10 pušaka, 6 automata, više sitnog oružja i razne opreme. Ovaj bataljon je u borbi kod Buzeta, 10. februara, ubio 13 fašista, a 20. februara izbacio iz šina voz, također, kod Buzeta.

Prvi istarski udarni bataljon izveo je početkom februara niz manjih uspješnih akcija i diverzija u zapadnom dijelu Istre (oko Poreča, Rovinja, Višnjana i Kanfanara). Kod Rovinja je 8. februara spaseno 10 američkih avijačičara, spuštenih padobranima iz oštećenih aviona. Pred kraj februara taj bataljon minirao je električnu centralu kod Zminja, rušio željezničku prugu između Buzeta i Rakitovca, izveo niz uspješnih diverzija na željezničkoj pruzi Rovinj — Kanfanar i na cestama. Napadima iz zasjeda nanošeni su neprijatelju gubici, a grupe radnika koje su fašisti sprovodili iz sela u Pulu i Trst na rad, oslobođane su i upućivane u partizanske jedinice. Smjelim upadom talijanske čete ovog bataljona u Rovinj, 26. februara, oslobođeno je iz zatvora 18 pristalica NOP-a koji su odmah stupili u partizanske jedinice.

Drugi istarski udarni bataljon zarobio je kod Labina 16 karabinjera s oružjem. Prilikom rušenja mosta u Raškoj draži, kod Zumberka, nanio je gubitke njemačkoj jedinici koja je naišla od Pazina. Sjeverno od Pazina (kod Cerovja) 2. bataljon je 23. februara izvršio prepad na njemačku kolonu i nanio joj gubitke od oko 30 izbačenih iz stroja, a više motornih vozila uništio paljenjem.

Četvrti istarski bataljon uspješno je operirao na Učki i u Čičariji protiv neprijateljevog saobraćaja željezničkom prugom i cestama koje iz Rijeke vode u Trst. Iz zasjede kod Spadica napadnuta je auto-kolona, izbačeno iz stroja oko 30 neprijateljevih vojnika i zaplijenjen puškomitraljez i 14 pušaka.

Jedinice Operativnog štaba za Istru nastavile su sa izvođenjem uspješnih akcija i u martu. Prvi bataljon je, 2. marta, na cesti Rijeka — Trst kod Skrobuta, napao iz zasjede auto-kolonu, nanio joj gubitke i zaplijenio nešto oružja. Čete tog bataljona bile su vrlo aktivne u

vršenju diverzija na komunikacijama između Pule i Trsta. U napadu iz zasjede, 21. marta, četa ovog bataljona uništila je kod Poreča grupu gestapovaca i zaplijenila njeno oružje. Glavnina 1. bataljona u borbi kod Marčana nanijela je težak poraz neprijateljevoj auto-koloni, izbacila iz stroja oko 50 vojnika, uz vlastiti gubitak od 2 poginula i tri ranjena borca.⁴³

Drugi istarski bataljon vršio je u martu diverzije, prepade i zasjede u istočnom dijelu Istre, protiv neprijatelja koji se koristio komunikacijama između Rijeke i Trsta. Postigao je, niz manjih, ali značajnih uspjeha, uz male vlastite gubitke. S tim bataljonom sadjejtvovala je 9. samostalna partizanska četa, djejtvujući na istočnim padinama Učke.

Treći istarski bataljon uspio je da, 26. marta, na željezničkoj pruzi kod Rakitovca izbaci iz kolosjeka kompoziciju s vojnim transportom i da neprijatelju nanese velike gubitke. U isto vrijeme 15. samostalna partizanska četa uništila je električnu centrolu u Matuljama (kod Opatije), zarobila posadu i zaplijenila 3 puškomitraljeza.

Pojačana aktivnost istarskih partizanskih bataljona i samostalnih četa u svim dijelovima Istre i primjena partizanske taktike manevriranja i nevezanja za određeni teritori radi njegove obrane, donijeli su dobre rezultate. Iznenađivan je neprijatelj, otežavano mu korištenje komunikacija i uspjesima povećavano povjerenje naroda u snagu partizanske vojske. U jedinice su svakodnevno pristizali novi borci, pa su one brzo brojčano rasle. Samo u drugoj polovici marta mobilisano je oko 2.000 boraca, pa ih je polovica uključena u istarske jedinice a polovica upućena u 13. i 35. diviziju za popunu njihovih jedinica.⁴⁴

Operativni štab za Istru imao je pod svojom neposrednom komandom preko deset bataljona i samostalnih partizanskih četa, pa je sve teže mogao na njih neprekidno i efikasno utjecati u toku borbi. Sve je to uka-

¹³ Zbornik, tom V, knj. 26, dok. br. 6 i 36

⁴⁴ Isto, dok. br. 103.

zivalo na potrebu reorganiziranja i okrupnjavanja istarskih partizanskih jedinica.

Na prijedlog Operativnog štaba za Istru, Štab 11. korpusa NOVJ odlučio je 1. aprila da izvrši reorganiziranje partizanskih snaga u Istri, a Operativni štab za Istru realizirao je tu odluku u pojedinostima, svojom naredbom od 10. aprila.⁴⁵ Popunjen je Operativni štab. Za načelnika Štaba postavljen je Gojko Trbović, a za obavještajnog oficira Vladimir Vozil. Formirana je 1. brigada »Vladimir Gortan«, u čiji su sastav ušli 1. i 2. bataljon i dio 3. bataljona. Za komandanta 1. brigade postavljen je Vitomir Širola, za političkog komesara Josip Matas, za operativnog oficira Božo Sušan, a za zamjenika političkog komesara Anton Rački. Brigada, kao operativna manevarska jedinica, nije bila vezana za određeni teren Istre, a nešto kasnije ni za samu Istru.⁴⁶ Njen 3. bataljon brzo je brojno ojačao i istakao u borbama, pa je 26. aprila stekao naziv *udarni*.

Kontrolu istarskog teritorija preuzela su dva novoformirana partizanska odreda. U sastav 1. odreda »Uč-ka« ušli su 2. istarski (teritorijalni) bataljon, dio 3. istarskog bataljona i tri samostalne partizanske čete (9, 15. i 16). Za komandanta Odreda postavljen je Ivan Brožina, za političkog komesara Danijel Kovačević, a za operativnog oficira Dušan Gnjatović. Jedinice koje su ušle u njegov sastav reorganizirane su i oformljene su tri bataljona, kojima su, naredbom, postavljeni štabovi. Odred je bazirao u sjevernom dijelu Istre.

Drugi »Pulski« partizanski odred formiran je od dopunjenih jedinica 1. istarskog (teritorijalnog) bataljona i nekoliko samostalnih manjih jedinica. Imao je tri bataljona, od kojih je jedan bio sastavljen od Talijana. Zona njegovog dejstva bila je južni dio Istre. Komandant mu je bio Vinko Brnčić, a politički komesar Ivan Defranceski.

Reorganizirane jedinice Operativnog štaba za Istru imale su početkom aprila 1944. godine: 2.504 borca, naoružana sa 1.825 pušaka, 278 automata, 150 automatskih

⁴⁶ Zbornik, tom V, knj. 26, dok. br. 35.

⁴⁸ Isto, dok. br. 141.

oruđa i 6 minobacača. Od puščane i mitraljeske municije imale su oko 170.000 metaka. Bile su sastavljene skoro potpuno od Hrvata (110 Talijana i 30 Slovenaca).

Protiv snaga Operativnog štaba za Istru stajale su brojno mnogo jače neprijateljeve snage. Dijelove nje-mačke 162. (turkeštanske) divizije zamjenili su dijelovi 278. divizije, 138. puk 188. divizije i 10. SS policijski puk. Pored toga, tu su bili žandarmerija i talijanske fašističke jedinice (58, 59, 60. i 61. legija crnih košulja) koje su poslije kapitulacije Italije prešle na stranu Nijemaca.⁴⁷

Prva veća akcija brigade »Vladimir Gortan« bila je napad na Lupoglav, 5. aprila, u kojem je bilo oko 120 fašista. U borbi koja je trajala nekoliko sati, neprijateljeva posada nije savladana, ali je djelomično razbijena. Borba je vođena i na osiguranjima prema Pazinu i Trstu. Neprijatelju su nanijeti osjetni gubici i zahvaćen plijen od 4 mitraljeza i 22 puške. Brigada je imala 4 poginula i 14 ranjenih boraca. Dva dana kasnije vodila je borbu sjeverno od Rijeke, kod Šapjana, nastojeći prekinuti saobraćaj prugom i cestom Rijeka — Trst. Poslije nekoliko sati borbe protiv dijelova 138. puka nje-mačke 188. divizije, koji su osiguravali tu komunikaciju, Brigada se povukla na prostor jugozapadno od Šapjana, odakle je narednih dana odbijala neprijateljeve protunapade. Sredinom aprila Brigada i partizanski odred »Uč-ka« vodili su skoro svakodnevne borbe na odsjeku između Kastva i Šapjana, nanoseći neprijatelju gubitke i prekidajući saobraćaj. U to vrijeme 2. partizanski odred »Pulski«, izvodio je akcije u južnom dijelu Istre, služeći se prepadima i zasjedama i vješto manevrirajući malim jedinicama po tem terenu s gustom komunikacijskom mrežom.⁴⁸

Brz razvoj partizanskih jedinica u Istri i njihova pojačana aktivnost izazvali su novu jaku reakciju okupatora i pokušaj da se većim zahvatom unište ili razbiju istarske jedinice u širem rejonu Učke, Planika i Lisine. Operacija opkoljavanja toga rejona počela je 25. aprila

⁴⁷ Oslobođilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945, 2, Vojnoistorijski institut, Beograd, 1958, str. 148—150.

⁴⁸ Zbornik, tom V, knj. 26, dok. br. 91.

dovođenjem jačih snaga na liniju Opatija — Sapjane na sjeveroistoku i na liniju Buzet — Pazin na jugozapadu. Operativni štab za Istru, koji se s glavninom 1. brigade i odreda »Učka« nalazio u rejonu Učke i Lisine, otkrio je namjere neprijatelja i stvorio plan obrane. Prije nego je njemačka komanda rasporedila svoje snage (dijelovi 992, 993. i Artiljerijskog puka 278. divizije i glavnina 138. puka 188. divizije) na polaznu liniju za napad: Opatija—Brgud—Mune—Vodice—Račja Vas — Veprinac, Operativni štab prešao je u Gumance, a glavninu svojih snaga prebacio na prostor sjeverno od Rijeke. Drugom odredu »Pulskom« naređeno je da ostanu u srednjem dijelu Istre, te da manevrirajući četa i vodovima, izbjegava tješnji dodir i borbu s neprijateljem

Njemačke snage na opkoljenom prostoru udarile su u prazno. Razočarane tim neuspjehom, okomile su se na stanovništvo istarskih sela, paleći kuće i ubijajući starce, žene i djecu. Sjeverni dio Istre neprijatelj je pročešljavao i palio sve do 8. maja. U selu Lipa nacisti su 1. maja ubili sve uhvaćene stanovnike (263).⁴⁹

Snage Operativnog štaba sa prostora oko Klane već od 28. aprila usmjerile su ponovno svoje napade na komunikaciju Rijeka — Ilirska Bistrica. Neprijatelj je dovođenjem jačih snaga, početkom maja, na liniju Grobnik — Kastav — Mučiči — Rupe — Ilirska Bistrica pokušao da jedinice Operativnog štaba opkoli ili odbaci ka Snežniku, ali je brigada »Vladimir Gortan« obilaznim manevrom kroz Sloveniju prešla željezničku prugu između Ilirske Bistrice i Pivke, te izbila na Nanos. Uz put je porušila prugu na više mjesta. Na slovenačkom dijelu sjeverne Istre Brigada je produžila sa aktivnom obranom i napadima, sadještvujući sa slovenačkim jedinicama. U drugoj polovici maja Brigada je prešla u Čičariju i srednji dio Istre.

Partizanski odred »Učka« iz rejona sjeverno od Rijeke probio se po dijelovima kroz neprijateljev raspored i povratio u srednji dio Istre na prostor Pazin, Motovun.

⁴⁹ Savo Vukelić, Hiljade boraca Istre, Pazinski memorijal, knj. 6, str. 46.

Tamo je uspostavio vezu sa 2. odredom »-Pulskim«, i poslije sređivanja produžio dještva. Tako su sve snage Operativnog štaba za Istru izdržale dve velike okupatorove operacije opkoljavanja, nerazbijene i bez velikih gubitaka.⁵⁰

U razdoblju mart—april, dok je glavnina 11. korpusa vodila česte i oštre borbe u sjevernom i sjeverozapadnom dijelu Like protiv vrlo aktivnih ustaških i legionarskih snaga, četnički i njemački garnizoni u južnoj Lici držali su se, uglavnom, defanzivno. Treća brigada 19. divizije poslije povlačenja s Ljubova na jug (sredinom marta), štitila je slobodni teritorij istočno od Gračaca u relativno povoljnim taktičkim uvjetima. To joj je omogućilo da se dosta brzo organizacijski učvrsti, popuni jedinice i pristupi aktivnim dještvmima protiv neprijateljevih uporišta na komunikaciji Donji Lapac — Srb — Otrić — Gračac. Pod sličnim uvjetima dještvovali su u to vrijeme 2. bataljon Ličkog NOP odreda s Plješevice, protiv neprijatelja na liniji Bihać — Donji Lapac. kao i partizanski bataljon »Plavi Jadran«, koji je sa velebitskih padina kontrolirao primorsku cestu Obrovac — Karlobag, na dijelu od Selina do Barić Drage.

Mada je Stab 35. divizije imao stalnu telefonsku vezu sa Štabom 3. brigade 19. divizije i Štabom Ličkog NOP odreda, on u to vrijeme nije znatnije utjecao na aktivnost tih jedinica, jer je od njih bio prilično udaljen, a k tome preokupiran obranom prilaza Plitvičkim jezerima. Tim dvjema jedinicama, kao i bataljonu »Plavi Jadran«, slata su samo povremeno naređenja za dještvo, na osnovu kojih su one po vlastitoj inicijativi birale mjesto i vrijeme za akcije.

Na osnovu opće direktive Vrhovnog štaba NOV i POJ da se u prvoj polovici aprila pojačaju napadi na neprijateljeve komunikacije koje izvode prema jadranskoj obali, snage 1, 4, 5, 8. i 11. korpusa NOVJ vršile su pritisak na komunikaciju Kostajnica — Bihać — Knin — Sinj — Split. Trideset i peta divizija učestvovala je u toj operaciji sa sedam bataljona. Sa sektora Vaganac — Ličko Petrovo Selo protiv sjevernih obezbjedenja Bi-

⁵⁰ Zbornik, tom V, knj. 27, dok. br. 146, 147 i 148.

haća dještovala su tri a kasnije četiri bataljona 3. brigade 13. divizije i 1. bataljon Plaščanskog NOP odreda. Drugi bataljon Ličkog NOP odreda pojačao je aktivnost južno od Bihaća, a 3. brigada 19. divizije orijentirala je glavninu svojih snaga prema cesti D. Lapac — Srb — Otrić, dok se manjim snagama obezbjeđivala prema Gračacu.

Prema direktivi Štaba 8. korpusa i glavnina 19. divizije trebalo je početkom aprila da se iz sjeverne Dalmacije prebaci u južnu Liku, da bi sadještovala 6. ličkoj diviziji koja je u to vrijeme bila u Bosanskoj Krajini u napadima na komunikaciju Bihać—Donji Lapac—Srb. Pošto je 19. divizija na taj zadatak krenula sa za-kašnjenjem, njena 1. i 2. brigada izbile su na prostor oko Otrića tek 9. aprila. Zbog toga je njen daljnji pokret prema Bruvnu obustavljen, pa je Stab 19. divizije donjeo odluku da odmah napadne komunikacijski čvor u Otriću.⁵¹

Dvodnevne borbe oko Otrića (10. i 11. aprila) nisu dale značajnijih rezultata. Mada brojno dosta slabi (oko 300 vojnika), četnici i legionari uspjeli su se održati zahvaljujući topografski jakim i dobro utvrđenim položajima. Treća brigada 19. divizije, koja je od Štaba 35. divizije dobila naređenje da sadještovuje glavnini 19. divizije za vrijeme njenih akcija oko Otrića, prebacila je 11. aprila glavninu svojih snaga sa sektora Mazin — Bruvno na prostor oko Glogova, odakle je naredne noći napala četničku posadu u Vučipolju (7 km jugoistočno od Gračaca). U Vučipolju je bilo 120 četnika, kojima su kao oslonac obrane služili željeznički tuneli Čulum i okolna betonska utvrđenja, sagrađena još u vrijeme kada su talijanske okupatorske jedinice pokušavale da održe u saobraćaju ličku željezničku prugu. Pošto je 3. brigada uspjela već u početku napada da zauzme veći dio tih utvrđenja i da četnike blokira u tunelu, Stab 19. divizije pregrupirao je 12. aprila 1. i 2. brigadu tako da obezbjedi daljnje napade 3. brigade na tunel od inter-

²¹Zbornik, tom V, knj. 27, dok. br. 31 i 36.

vencije neprijateljevih snaga iz rajona Otrića i od Gračaca, ostavljajući manje snage za dještvo prema Zrmanji.

Blokada četnika u Čulumu potrajala je pet dana. Za to vrijeme neprijatelj nije preduzimaao značajnije akcije da bi oslobodio četnike iz tunela, jer se garnizon u Gračacu osjećao i sam blokiran a dijelovi 373. legionarske divizije i četničke jedinice na putu Knin — Otrić — Srb— Donji Lapac morale su da brane tu glavnu saobraćajnicu od pojačanih napada koji su još trajali. Manje četničke grupe prebačene su, ipak, iz Gračaca u vrleti Crnopca, odakle su više puta pokušavale da prepadima na partizanska obezbjeđenja oko Čuluma omoguću izlaz vučipoljskih četnika iz tunela i probijanje prema Gračacu. Jedna od tih grupa zauzela je 14. aprila na prepad vrh Planu (k. 951), ali je protunapadom brzo otud odbačena. Da bi se oslobodila tih četničkih ispada iz Velebita, 3. brigada predala je 16. aprila blokadu tunela i obezbjeđenje prema Gračacu bataljonima 1. i 2. brigade, pa je sa svoja tri bataljona krenula u istočne padine Crnopca da ih očisti od četnika — »špiljara«. Koristeći se tim udaljavanjem 3. brigade, neprijatelj je pokušao da ispadom iz Gračaca, preko Kamere (k. 804), omoguću izvlačenje vučipoljskih četnika, ali je brzim silaskom 3. brigade s Crnopca u Grab, bio u tome spriječen.⁵²

Sredinom aprila pritisak partizanskih snaga na unsko-kninsku komunikaciju popustio je, pa je neprijatelj smogao snage za intervenciju iz rejona Otrića prema Gračacu. Jedan bataljon 373. legionarske divizije, ojačan tenkovima, krenuo je 17. aprila iz Padjena prema Otriću. Pošto se poslije borbe s bataljonom iz 1. brigade 19. divizije u Zrmanji probio u Otrić, taj bataljon je ojačan četnicima, produžio poslije podne nadiranje s obje strane ceste i duž željezničke pruge preko Malovana prema Vučipolju. Poslije borbi oko Malovana, ta kolona uspjela je da se probije u Vučipolje, da deblokira četnike iz tunela i da zajedno s njima izbije u Gračac. Mada je u dnevnom kominikeu Ministarstva oružanih snaga NDH od 20. aprila 1944. godine, taj njemačko-četnički

³⁹ Zbornik, tom V, knj. 28, dok. br. 102.

prodor u Gračac oglašen kao deblokiranje Gračaca, jedinice 19. divizije stvarno su još nekoliko dana, prije povlačenja u Bukovicu, spriječavale svaki saobraćaj između Gračaca i Otrića.

Za vrijeme dok je glavnina 3. brigade vodila borbu oko Vučipolja, jedan njen bataljon i dvije terenske čete 2. ličkog područja obezbjeđivale su prostrani slobodni teritorij Bruvno, Mazin, Dabašnica od ispada iz Gračaca i sa ceste Donji Lapac — Srb — Otrić. Koristeći se odsustvom jačih partizanskih snaga s toga terena i da bi olakšao svojim snagama ponovno ovladavanje cestom Gračac — Otrić, neprijatelj je 18. aprila s jednom motorizovanom kolonom izvršio ispad iz Donjeg Lapca u Mazin i popalio ga, opljačkao stoku, dio uhvaćenih stanovnika neboraca na mjestu poubijao a dio odveo sa sobom u Donji Lapac. Treća brigada, koja je toga dana hitno prebačena iz Vučipolja i Glogova u Bruvno i Mazin, nije stigla da goni neprijatelja prema Lapcu. Do kraja aprila 3. brigada bila je aktivna prema komunikaciji Donji Lapac — Srb, a obezbjeđivala se prema cesti Gračac — Otrić, koju je neprijatelj ponovno posjeo.

Bataljon »Plavi Jadran« u proljeće 1944. godine nije imao čvrste i redovne veze ni sa jednom većom partizanskom jedinicom, pa ni sa Štabom 35. divizije. Patrole za vezu s mukom su se probijale preko snijegom pokrivenog južnog Velebita, da bi prenijele direktive za rad bataljona i donijele usmene izvještaje o njegovim djelstvima i rasporedu. Osnovni zadatak tog bataljona bio je da neprijatelju spriječava vezu primorskim putem između Obrovca i Karlobaga, kao i da spriječava dijelove 9. ustaške bojne da s puta Oštarije — Karlobag zalaze u masiv južnog Velebita. Svoje tri male čete imao je raspoređene po vodovima u velebitskim i primorskim zaseocima Tribnja i Starigrad — Paklenice. Povremenu neposrednu vezu-i sadjejestvo ostvarivao je s dijelovima 13. divizije u rejonu Sušnja i Baških Oštarija, preko voda Komande mjesta Karlobag, a sa Zadarskim partizanskim bataljonom preko Podvelebitskog kanala. Početkom aprila bataljon »Plavi Jadran« vodio je

nekoliko značajnih borbi i spriječio pokušaj neprijatelja da ovlada i ovim dijelom jadranske obale.⁵³

Dijelovi njemačke 264. divizije raspoređeni u sjevernoj Dalmaciji, nastojali su da se povežu s dijelovima njemačke 392. divizije raspoređenim u Hrvatskom primorju od Karlobaga do Rijeke. Najpreča saobraćajna veza među njima, priobalni put od Obrovca do Karlobaga, prolazio je kroz slobodni teritorij bataljona »Plavi Jadran«. Nekoliko pokušaja ustaške bojne iz Karlobaga i legionarske posade u Obrovcu da istodobnim ispadima duž obale sa sjevera i juga, kao i iskrcavanjem na obalu u Barić Dragi, razbiju bataljon »Plavi Jadran« i odbace ga od priobalnog puta dublje u Velebit, doživjeli su potpun neuspjeh. Ni neprijateljevi »trupovi« ubacivani preko teže prohodnih padina Velebita u pozadinu bataljona, nisu dali nikakvih rezultata, jer su na vrijeme otkrivani i progonjeni. Usamljeni samostalni bataljon »Plavi Jadran«, bez neposrednog oslonca na svoju diviziju, pokazivao je u proljeće 1944. godine sve prednosti dobro primjenjene partizanske taktike u datim uvjetima.

Početkom maja bataljon »Plavi Jadran« doživio je jednu od svojih najvećih borbi. Ovog puta prema sebi nije imao samo ustaše i manje legionarske jedinice kao ranije, nego i jake motorizirane jedinice iz njemačke 264. i 392. divizije. U historijatu njemačke 392. divizije taj boj opisan je pod posebnim naslovom: »Otvaranje obalskog puta Karlobag — Obrovac« ovim riječima:

»Stab korpusa naredio je da se otvori put uz obalu od Karlobaga do Obrovca, da bi se njime prebacio jedan divizion obalske artiljerije iz sjevernog Primorja za 264. diviziju. Taj zadatak dat je 9. ustaškom bataljonu, čije su dvije čete 2. maja krenule iz Karlobaga, da bi se susrele s dijelovima 264. divizije koji su nastupali s juga. Njima je kod Barić Drage pružen otpor koji je savladan, pa je produženo s raščišćavanjem i razminiranjem puta. U međuvremenu je primljena depeša od 264. divizije, da su njeni dijelovi naišli sjeverno od Starigrada na jak otpor i da su opkoljeni. Komandant 392. divizije naredio je tada da se na prostor sjeverno od Starigrada is-

³⁹ Zbornik, tom V, knj. 28, dok. br. 102.

krcaju dvije čete 847. grenadirskog puka sa zadatkom da oslobode borbenu grupu 264. divizije i zajedno s njom prodru prema sjeveru, da bi se spojili s dvjema ustaškim četama. Ovo je izvršeno bez većih teškoća.«⁵⁴

Oko stotinu partizana bataljona »Plavi Jadran« zadali su neprijatelju, kao što se vidi, teške brige i angažiranje jakih snaga radi kratkotrajnog otvaranja tog primorskog puta. Koliko je to bio veliki »uspjeh« u očima neprijatelja, vidi se i po tome što je našao mjesta u dva dnevna komunikea Ministarstva oružanih snaga NDH (4. i 5. maja 1944.)⁵⁵

U prvoj polovici maja od Zadarskog bataljona formiran je Zadarski NOP odred, koji je kontrolirao veći dio Ravnih kotara. Pošto je tada oslobođena i Posedarija, slobodni teritorij Ravnih kotara povezan je sa slobodnim Podgorjem oko Starigrada i Paklenice. Na prijedlog Štaba 19. divizije bataljon »Plavi Jadran«, koji je sada imao mnogo bolje veze sa sjevernom Dalmacijom nego sa Likom, ostao je u sastavu 35. divizije i bio u operativnom pogledu potčinjen Stabu Zadarskog NOP odreda.

⁵⁴ AVII, k. 18, dok. 39/14.

⁵⁵ Zbornik, tom V, knj. 27, dok. br. 174 i 175.